BUCOVINENI ÎN VIAŢA CULTURAL-ŞTIINŢIFICĂ A ROMÂNIEI POSTBELICE (VII)[1]

VASILE I. SCHIPOR

Bukowiner im kulturell-wissenschaftlichen Leben Rumäniens in der Nachkriegszeit (VII)

(*Zusammenfassung*)[*]

Die Flucht und das Schicksal der Bukowiner Flüchtlinge in Juni 1940, bzw. März-April 1944 waren sogenannte „Tabu-Themen" in Rumänien vor den 1989er Ereignissen. Indem es die Forschungen in dieser Hinsicht weiterführt, gehört das dokumentarische Material *Bukowiner im kulturell-wissenschaftlichen Leben Rumäniens in der Nachkriegszeit* (VII) zu den wenigen alleinstehenden Werken, die diesen ergebnisreichen Forschungszweig gewählt haben.

Innerhalb der Beschäftigungen mit der Kulturgeschichte im allgemeinen, aber auch mit der Literatur- und Sozialgeschichte insbesondere, ergänzt die unterliegende Studie die bisherigen Kenntnisse durch die Forschung eines Bereiches der gegenwärtigen Geschichte, den die Forscher langer Zeit vermieden haben und der als Bestandteil des nationalen und europäischen kulturellen Patrimoniums verstanden wird.

In diesem Sinne und trotz vieler Schwierigkeiten (Zerstreuung der Bukowiner im ganzen Gebiet Rumäniens, die Auswanderung mancher von ihnen in den Okzident, die Unzuverlässigkeit einiger Quellen und der Mangel an Mitteln für Feld-, Archiv- und Bibliothekforschung, die Ablehnung oder sogar die Angst vieler Überlebenden, ihre Memoiren zu schreiben, das schwache Interesse der Nachfolger an der Familienforschung usw.) haben wir diese Studie verfasst, um sie zukünftig in einem biobibliographischen Nachschlagewerk mit alphabetisch geordneten, einer breiten Kathegorie von aus der Bukowina geflüchteten Bukowinern verschiedener Nationalitäten und Konfessionen zugänglichen Daten einzubeziehen. All das ist ein Beweis für die deutliche Präsenz der Bukowina in der kulturell-wissenschaftlichen Entwicklung des Landes durch eine hervorragende schöpferische, heute wenig bekannte und bewertete Tätigkeit.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Flucht, Vertreibung, Deportation, Ribbentrop-Molotov Pakt, europäisches Drama für mehrere Generationen, Kriegsopfer, politischer Schuld, ethnische Diskriminierung und Hass, tragische Lebenserfahrungen, extreme Situationen, Authentizität und Ausdruckskraft, Trauma

---

[1] Pentru întreaga problematică a temei, vezi un tablou mai amplu în *Bucovineni în viaţa cultural-ştiinţifică a României postbelice* (I), în „Analele Bucovinei", Rădăuţi–Bucureşti, anul XVII, nr. 2 (35), iulie – decembrie 2010, p. 367–374.

[*] Traducere: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, **XXIII**, *2* (47), p. 435 – 462, Rădăuţi – Bucureşti, 2016

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

und soziale Marginalisierung, Erinnerungen an die Flucht, Bewusstseinsstrom, Humanisierung einer tragischen Welt, Bedauern und Nostalgie der Vergangenheit, Bewahrung des tragischen Gedächtnisses der Bukowiner, Genesung der moralischen Reflektion in der Öffentlichkeit, wenig bekannte und bewertete schöpferische Tätigkeit.

Refugiul şi destinul refugiaţilor bucovineni din iunie 1940 şi, respectiv, martie–aprilie 1944, au reprezentat un teritoriu tabu în România înainte de evenimentele din 1989. După evenimentele din 1989, aceste teme încep să fie frecventate de către istorici în cadrul unor proiecte de sine stătătoare.

Pentru bucovineni – ca şi pentru basarabeni – înţelegerile secrete dintre Hitler şi Stalin, parafate în 1939, au avut urmări catastrofale, producând o tragedie europeană pentru mai multe generaţii.

La fel ca toţi refugiaţii din toate locurile şi din toate timpurile, refugiaţii din Bucovina sunt victime ale războiului. Evenimentele din 1940 şi 1944 au produs o schimbare brutală a destinului lor. Ei îşi părăsesc casa şi locurile natale, fugind din calea sovieticilor şi devenind „vinovaţi politic" pentru că au fugit de pe teritoriul U.R.S.S. Statutul lor de refugiaţi este o vreme incert. Vina lor politică este deseori mascată prin indicarea locului de origine: „originari din Bucovina, stabiliţi pe teritoriul R.P.R. după 1 iunie 1940"; „transfugi sau fugiţi de pe teritoriul Uniunii Sovietice"[2]. Locurile lor de rezidenţă sunt Banatul, Vâlcea, Câmpulung Muscel, Piteşti, Braşov, Bucureşti, Deva, Sibiu, Cluj, Oradea, Iaşi, Piatra Neamţ, Gura Humorului, Rădăuţi, Suceava, precum şi unele localităţi rurale din preajma acestora (Caţa, judeţul Braşov; Iţcani, Costâna – Suceava; Dorneşti, Ţibeni – Rădăuţi, Vama. Aici ei îşi reorganizează întreaga lor viaţă, depăşind nu de puţine ori trauma anilor '40 şi marginalizarea socială prin calităţile lor recunoscute: „hărnicie, obişnuinţă de a face faţă greului, simţ al echilibrului, putere de adaptare, bună organizare a gospodăriei după modelul «neamţului», solidaritate familială şi de grup"[3].

Ca şi în cazul Aniţei Nandriş[4], credinţa în Dumnezeu, cultul familiei, grija aparte pentru copii, mergând adeseori până la sacrificiul de sine şi dragostea de ţară îi caracterizează pe refugiaţii bucovineni, ajutându-i să supravieţuiască în deceniile de după război şi să se afirme chiar în viaţa socială, economică, ştiinţifică, literară şi culturală din România.

[2] Conf. Ruxandra Cesereanu, *Comunism şi represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid naţional*, Iaşi, Editura Polirom, colecţia „Plural M", seria „Idei contemporane", 2006, p. 142–146.

[3] *Ibidem*, p. 150.

[4] Vezi Aniţa Nandriş-Cudla, *20 de ani în Siberia. Destin bucovinean*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991, 184 p. Cartea, „o capodoperă spontană şi naivă a deportării", este premiată de Academia Română în 1992 şi tradusă în mai multe limbi de circulaţie europeană.

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

Pentru convingerile lor politice, unii dintre refugiaţii bucovineni sunt arestaţi, condamnaţi şi închişi. Puţini reuşesc să plece în Occident, urmându-şi destinul pe drumurile anevoioase ale exilului.

Continuând preocupările noastre inaugurate în 2010 (dar şi altele din literatura istoriografică a problemei), lucrarea *Bucovineni în viaţa cultural-ştiinţifică a României postbelice* îşi propune să aducă un spor de cunoaştere în istoria temei, prin explorarea unui teritoriu al istoriei contemporane ocolit vreme îndelungată de către cercetători şi înţeles de noi ca parte integrantă a patrimoniului cultural naţional şi european. Totodată, facem precizarea că lucrarea noastră se află în intimitatea unor obiective cu semnificaţie aparte în Bucovina de astăzi: – stimularea, formarea şi consolidarea unei conştiinţe noi, moderne privitoare la valoarea patrimoniului propriu, ca parte integrantă a patrimoniului european; – apropierea de orizonturi noi de înţelegere şi interpretare a faptelor ce aparţin acestui teritoriu al istoriei noastre postbelice; – stimularea interesului pentru cunoaşterea despovărată de clişee şi stereotipuri a istoriei noastre recente; – menţinerea vie a memoriei tragediei bucovinenilor din veacul trecut şi „însănătoşirea reflecţiei morale” în spaţiul public din România de astăzi şi din vecinătăţile sale.

Gândită astfel, în pofida multor dificultăţi (risipirea bucovinenilor pe întregul teritoriu al României, migrarea unora dintre ei în Occident, precaritatea surselor şi a resurselor destinate cercetării sistematice de teren, arhivă şi bibliotecă, refuzul şi uneori chiar teama multor supravieţuitori de a-şi scrie amintirile, inapetenţa urmaşilor pentru recuperarea memoriei familiei etc.), lucrarea noastră aspiră să devină un dicţionar biobibliografic de interes, cuprinzând fişiere deschise pentru o largă categorie de bucovineni, de diverse naţionalităţi şi religii, refugiaţi din Bucovina şi ordonate alfabetic. Toate acestea ilustrează, în primul rând, „prezenţa Bucovinei în evoluţia cultural-ştiinţifică a ţării”, despre care scria Traian Cantemir la începutul anilor ’80 din veacul trecut, printr-o remarcabilă „activitate creatoare”, astăzi insuficient cunoscută şi valorizată[5].

Cozărescu, Epifanie E. Născut la 24 ianuarie 1914, în Cernăuţi. Fiul lui Eusebie Cozărescu, arhivar la Mitropolia Bucovinei, şi al Silviei, născută Iuriceanu. Îşi petrece copilăria în Cernăuţi, fiind educat în spiritul toleranţei multietnice a locului, cum va mărturisi târziu într-o compoziţie versificată, construită „în stil epistolar”, ca „spaţiu al memoriei”: „M-am născut într-un oraş / Răsfirat pe dealuri, / Ţeţina mi-a fost nănaş, / Prutul m-a scăldat în valuri. // Şi-am crescut între români, / Nemţi, poleci, ruteni, evrei, / Copii de slugă ori stăpâni, /

[5] Traian Cantemir, *Dimensiuni cultural-ştiinţifice bucovinene*, Cuvânt-înainte la volumul [I. Pînzaru, Petru Froicu], *Ştiinţa în Bucovina. Ghid biobibliografic*, vol. I. Suceava, Biblioteca Judeţeană, 1982, p. 3–7.

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

Fără să ştim ura de rasă şi de clasă ce-i”[6]. Epifanie Cozărescu urmează cursurile şcolii primare în Cernăuţi, apoi învaţă la Liceul „Aron Pumnul”, al cărui strălucit absolvent devine în 1934. Aici, timp de doi ani, colaborează la revista şcolară „Licăriri”, pe care o redactează împreună cu Dumitru Vieru.

În 1934, adolescentul Epifanie E. Cozărescu se înscrie, fără concurs, doar pe baza calificativului maxim, nota 10, primit la bacalaureat, la Facultatea de Medicină din Iaşi, urmând îndemnul stăruitor al unchiului dinspre mamă, Valerian Cotiuşcă, medic militar. În timpul studiilor universitare din „oraşul marilor iubiri” (1934–1940), promovează prin concurs externatul, astfel că, din anul al III-lea, devine student extern la Spitalul „Sfântul Spiridon”, iar în anul al IV-lea, este numit intern la Spitalul de Chirurgie şi Neurochirurgie „Caritatea”. În ultimii doi ani de facultate, tânărul Epifanie E. Cozărescu este angajat în diverse secţii medicale, pe post de cadru medical cu pregătire medie, fiind retribuit, pentru a-şi câştiga, astfel, mijloacele de întreţinere necesare continuării studiilor.

În 1941, îşi susţine examenul de doctorat în ştiinţe medicale, cu teza *Leziunile medulare şi rănile de coloană vertebrală*, lucrare axată pe chirurgia şi neurochirurgia de război. După susţinerea tezei de doctorat, Epifanie E. Cozărescu urmează un „curs scurt de război”, cu durata de două luni, la Şcoala Medico-Militară din Bucureşti. În urma absolvirii acestui curs, devine medic de plasă, echivalentul de astăzi al medicului de circumscripţie, funcţionând la Cubei, în sudul Basarabiei şi la Săveni, în fostul judeţ Dorohoi, unde se implică în combaterea epidemiei de tifos exantematic.

Medicul Epifanie E. Cozărescu este mobilizat în 1944 şi participă la operaţiunile militare de pe Frontul din Moldova, ca medic în Divizionul II al Regimentului 5 Artilerie Grea, cu gradul de sublocotenent, acordând ajutor răniţilor în prima linie. În ziua de 24 august 1944, în apropiere de Adjud, sovieticii îi confiscă maşina ambulanţei, în care transporta la spitalul din Focşani militari grav răniţi, i se iau prin violenţă cizmele şi ceasul, marea pasiune a sovieticilor în al Doilea Război Mondial, după care este făcut prizonier, împreună cu câteva mii de militari români[7]. Peste o săptămână, la Codăeşti-Vaslui, reuşeşte să evadeze, „prin

[6] Epifanie Cozărescu, *Poeme paramedicale şi dedicaţii cordiale în stil epistolar şi câteva metafore cu har*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura pentru Ştiinţă S.I.T., colecţia „Fluxul memoriei”, 2007, p. 4.

[7] „Dezarmarea ostaşilor noşti, ca şi interdicţia tragerilor de artilerie asupra mişcărilor suspecte [de] pe frontul inamic, care tocmai îşi pregătea masiv ofensiva ce avea să urmeze, constituiau evidente acte de trădare. Ofiţerii superiori din sectorul comandat de generalul Racoviţă, cuprinzând şi zona Regimentului 5 Artilerie Grea, în care serveam şi eu, poate erau la curent cu armistiţiul care se ticluia la Palatul Regal din Bucureşti, executând ordinul generator de acalmie, dar noi, cei de jos, habar nu aveam de toate acestea. Ca urmare, făceam pe… eroii apărători de ţară, până am căzut în cursa şi prizonieratul sovietic: 130 000 [de] robi, scoşi din Moldova; halal de aşa comandant, halal de aşa armistiţiu!!! În schimb, generalul Racoviţă a devenit ministrul Forţelor Armate în primul guvern de după 23 august” (vezi Epifanie E. Cozărescu, *Paramedicalia. Proză scurtă paramedicală şi de alte origini cu nuanţă literar-istorică*, [ediţie] îngrijită de Camelia Corban şi Aspazia Oţel-Petrescu, Bucureşti, Editura pentru Ştiinţă S.I.T., 2007, p. 30).

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

foc de mitralieră", din imensul convoi de militari români, capturaţi după deschiderea „Porţilor Iaşilor", de către sovietici, noul aliat al României după 23 august, şi ajunge la Turnu Măgurele, în 30 septembrie, unde se afla în evacuare familia sa. Ulterior, revine la Săveni.

Ca medic-şef al Spitalului Săveni, Epifanie E. Cozărescu se implică în lupta împotriva tifosului exantematic, a febrei recurente şi a tularemiei cauzate de rozătoarele sălbatice, practicând, totodată, şi mica chirurgie. În perioada de extindere a epidemiei, agravate şi de seceta din 1946–1947, medicul Epifanie E. Cozărescu se infectează şi el de tifos, dar de o formă de gravitate medie, fiind ajutat de subchirurgul spitalului, Ion Brânzei.

Căsătorit, în toamna anului 1943, cu Julieta Ciocârlie, fiica lui Gheorghe şi a Elenei Ciocârlie, fată frumoasă, după cum o arată fotografiile de epocă, şcolită la Pensionul „Notre Dame de Sion" din Iaşi, artist plastic, absolventă, ulterior, a Şcolii Populare de Artă, fiica unui moşier din Borolea-Hăneşti, fostul judeţ Dorohoi. Pentru mica moşie, de 80 de ha, moştenită de la tatăl său, aceasta devine indezirabilă pentru noul „regim democrat-popular". Neacceptând să divorţeze de fiica „fostului moşier", medicul Epifanie E. Cozărescu este îndepărtat din servici. De la 1 martie 1949, când se decretează lichidarea gospodăriilor particulare şi îi sunt arestate şi deportate rudele soţiei, familiei Cozărescu i se impune „domiciliu obligatoriu" la Roman, unde trăieşte „fără casă, fără statut social şi fără drept de încadrare în muncă", îngrijindu-se de creşterea lui Radu, unicul lor fiu. După doi ani, medicul Epifanie E. Cozărescu obţine încadrarea la circumscripţia medicală din Avereşti-Roman. În 1952, este adus în Roman ca medic de policlinică, iar după reorganizarea reţelei sanitare regionale, este încadrat la Spitalul „Precista Mare" din oraş, în cadrul Secţiei de Interne a spitalului. În perioada 1967–1968, urmează un stagiu de pregătire postdoctorală în boli interne, la Clinica a III-a Medicală, de la Institutul de Medicină şi Farmacie din Cluj. Concomitent, urmează şi cursuri de specializare în istoria medicinei, cu profesorul Valeriu-Lucian Bologa. În 1976, îşi continuă specializarea la Clinica I Medicală a Institutului de Medicină şi Farmacie din Cluj, cu profesorul Constantin Negoiţă[8].

La Roman, Epifanie E. Cozărescu inaugurează hidroterapia cu ape de la Strunga, în speţă prin cura cu aerosoli, remarcându-se ca medic specialist ftiziolog, în boli pulmonare, fiind numit de conducerea Direcţiei Sanitare Bacău, ca medic de specialitate pneumolog, pentru bolnavii din regiune, suferind de afecţiuni pulmonare acute. Câţiva ani, este detaşat la Sanatoriul Slănic Moldova, pentru perioada de vară, acordând asistenţă de medicină internă, axată, în special, pe domeniul pneumologiei.

Medicul Epifanie E. Cozărescu lucrează până în 1979, când se pensionează.

[8] Pentru date şi informaţii biografice utile, vezi Epifanie E. Cozărescu, *Curriculum vitae*, în volumul *Paramedicalia. Proză scurtă paramedicală şi de alte origini, cu nuanţă literar-istorică*, 2007, p. 295–297.

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

Epifanie E. Cozărescu – consemnează presa, la centenarul naşterii sale – „a lăsat în urma sa numai faceri de bine, pentru toţi cei care l-au cunoscut ca medic şi ca om. Renumitul medic, fin observator al transformărilor vremurilor sale, s-a stabilit, forţat de vremuri, în 1949, în Roman, oraş care l-a «adoptat» şi pe care nu l-a părăsit până la moartea sa. A fost o personalitate emblematică atât a vieţii medicale, cât şi culturale romaşcane, fiind recunoscut de contemporani ca unul ce a pus bazele acelor colecţii şi muzee dedicate istoriei medicinei şi farmaciei. Timp de 70 de ani, a dominat lumea medicală locală, fiind recunoscut pentru grija faţă de pacienţi [şi] pomenit de toţi cei care i-au trecut pragul suferinzi şi au plecat refăcuţi şi sănătoşi. Medicul Epifanie E. Cozărescu este fondatorul colecţiei Societăţii de Istorie a Medicinei şi Farmaciei din Roman”[9].

Se stinge din viaţă, în Roman, la 4 martie 2010[10].

Bine cunoscut în comunitatea iatro-istoricilor din România, medicul dr. Epifanie E. Cozărescu se numără printre puţinii creatori români de colecţii şi muzee de istoria medicinei şi farmaciei. Iniţiatorul şi preşedintele de onoare al Societăţii de Istorie a Medicinei şi Farmaciei din Roman este autorul unor numeroase articole de iatro-istorie romaşcană, publicate în presa centrală şi locală (vezi „Mitropolia Moldovei şi Sucevei”, „Gazeta de Roman”), susţine zeci de comunicări la reuniunile istorice şi medico-istorice din ţară (centrale, regionale sau locale). Este membru al Asociaţiei medicilor poeţi şi prozatori. Ca membru, de peste 30 de ani, în consiliul de conducere al Societăţii Române de Istorie a Medicinei, el are iniţiativa organizării Filialei Roman a societăţii, pe care a condus-o, ca preşedinte de onoare, până la sfârşitul vieţii. Epifanie E. Cozărescu este ales, în trei rânduri, în legislaturi de câte patru ani, ca membru al Eparhiei Episcopiei Romanului şi devine, în 2007, cetăţean de onoare al municpiului Roman, titlu conferit prin H.C.L. nr. 30, din 14 martie 2007[11].

Lucrarea sa capitală, în domeniu, care fructifică propria-i muncă de cercetare iatro-istorică de peste 40 de ani, este volumul *Istoricul Spitalului Municipal „Precista Mare” din Roman până la bicentenar (1998); parţial şi al vieţii medico-farmaceutice romaşcane*, Roman, S.C. „Ştiinţă şi tehnică” S.A., 2001, 408 p., elaborată în colaborare cu medicul Octav Clocotici şi un colectiv mai larg de medici şi farmacişti, volum „bogat ilustrat”, dedicat bicentenarului instituţiei. Acest volum, de format mare (19,5 x 27,5 cm), care a văzut lumina tiparului cu sprijinul

[9] Dan Vasiliu, *Un veac pentru veşnicie*, în „Ceahlăul”, cotidian independent al judeţului Neamţ, Piatra Neamţ, 24 ianuarie 2014, conf. *ziarulceahlaul.ro/100-de-ani-de-la-nasterea-doctorului-**epifanie-cozarescu**/* (accesat: 13 martie 2016)

[10] În Bucovina de astăzi, fac referire la viaţa şi activitatea medicului dr. Epifanie E. Cozărescu: Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, Iaşi–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2004, p. 283; Mircea Irimescu, *Cozarescu, Epifanie*, în volumul *Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (1862–2012). La 150 de ani*, volumul II, *Voluntariat bucovinean*, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2013, p. 160.

[11] Vezi şi Relu Butnariu (coordonator), *O viaţă în slujba semenilor. Doctorul Epifanie Cozărescu*, Roman, Editura Muşatinia, 2011, p. 76–84.

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

unor sponsori şi binevoitori, dar şi cu implicarea Primăriei municipiului Roman, „se constituie într-o serie de restituiri substanţiale medico-istorice regionale, dar şi într-o carte de vizită a unei lumi culturale moldovene aflată la răspântia dintre modernitate şi traumele istoriei recente”[12].

Paginile consacrate istoricului Spitalului Municipal „Precista Mare” sunt, cele mai multe, semnate de medicul dr. Epifanie E. Cozărescu: p. 1–94, 111–114, 122–124, 180–184, 200–210, 215–235, 240–259, 286–296, 323–338, 348–352, 358–364, 365–379, 380–388.

Cea de a doua lucrare a medicului dr. Epifanie E. Cozărescu este *Paramedicalia. Proză scurtă paramedicală şi de alte origini cu nuanţă literar-istorică*, [ediţie] îngrijită de Camelia Corban şi Aspazia Oţel-Petrescu, Bucureşti, Editura pentru Ştiinţă S.I.T., 2007, 320 p.

De format mare, 20 x 27 cm, volumul „surprinde aspecte ale existenţei din perspectiva medicului pasionat de miracolul vieţii”. „Cartea conţine – după cum precizează editorii – fresce ale unor momente dramatice din istoria noastră: părăsirea Cernăuţilor, în 1940, aspecte de pe front, tăvălugul comunist şi urmările sale, alte evenimente legate de locurile şi oamenii de pe aceste meleaguri, trăite de autor sau redate memoriei colective din hăţişurile uitării”[13]. Preponderent memorialistic, însă excelând şi în cercetarea ştiinţifică, volumul prezintă interes pentru cercetătorii preocupaţi de istoria culturii, în general, şi de istoria contemporană, în mod special: „Autorul surprinde viaţa cotidiană cu tâlc şi umor – scrie Camelia Corban –. Povestirile aduc pitorescul şi farmecul timpurilor evocate, în care găsim sâmburele înţelepciunii aşezate şi cuviincioase, tradiţii, obiceiuri, întâmplări, portrete de aristocraţi sau oameni de rând, toate având semnificaţii aparte, demonstrând ce este fapta temeinică, curajoasă, uneori temerară, dar întotdeauna într-o excelenţă profesională, dăruire şi omenie fără echivoc. Cartea transmite o energie unică, catalizând idealuri, noblețe şi educaţia aleasă a unei generaţii de la care avem de învăţat”[14]. Epifanie E. Cozărescu, un adevărat „războinic medic al binelui”, înfăţişează aici, deopotrivă, „destinul neamului românesc în tumultuosul veac XX”, dar şi pe cel al unui „om de excepţie”, surprins cu onestitate, dintr-o perspectivă amar-contemplativă. În pagini cutremurătoare, fostul sublocotenent Epifanie E. Cozărescu, medicul Divizionului II din Regimentul 5 Artilerie Grea, acuză conducerea superioară a Corpului de Armată de complicitate la „dezarmarea armatei române”, printr-o „tactică diabolică”, urmărind „capturarea a cca 200 000 de soldaţi”. Prin măsuriile luate în cursul lunilor iulie–august 1944, nu s-ar fi urmărit altceva decât „deschiderea „Porţilor

[12] Octavian Buda, *Medalion Epifanie Cozărescu: iatro-istorie şi identitate culturală*, articol postat, la 4 iunie 2011, de c[tre Adrian Majuru, conf www.e-antropolog.ro/.../medalion-**epifanie-cozarescu**-iatro-istorie-si-ide (accesat: 13 martie 2016)

[13] Camelia Corban, *ibidem*, notă rezumativă, de însoţire a volumului, imprimată pe coperta a IV-a

[14] *Ibidem*.

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

Iaşilor", prin care sovieticii au fost „invitaţi" să pătrundă spre Vaslui, în spatele liniei Erbiceni – Podu Iloaie – Iaşi şi ajutaţi să facă, astfel, o „teribilă captură": 150 000 de militari români, făcuţi prizonieri şi transportaţi în „imensitatea Rusiei", din care s-au întors în ţară numai 50 000 (p. 38, 39–40).

„Unele informaţii, în lucrare – precizează autorul –, provin din îndelungata mea practică medicală. Fie că am participat direct la evenimentele descrise, fie că m-am interesat de ele de la distanţă, fie că fac parte din practicarea medicinei alopate, fie că se înrudesc cu aceasta, cu aspecte legate de medicina populară, redarea lor este străbătută de firul deontologiei medicale. Sper ca cele povestite să pună în lumină dragostea ce am manifestat-o mereu pentru iatro-istorie. Ea m-a condus la reînvierea unor momente ce se constituie în adevărate pagini de istorie medicală. [...] Alte informaţii privesc împrejurări istorice mai puţin cunoscute, dar vrednice de a se regăsi în memoria noastră. Sunt prezentaţi oameni şi redate fapte, locuri şi imagini pline de farmecul unor vremi revolute. Sunt puse şi informaţii familiale ce vor fi preţioase pentru urmaşii mei"[15].

Dintre materialele de interes pentru iatro-istorie şi tema noastră: *Dureroasa părăsire a Cernăuţilor, în 1940*, p. 3–8; *Presa medicală dintre cele două războaie în Moldova de nord (nordul Bucovinei)*, p. 9–16 („Cernăuţi medical", noiembrie 1934–mai 1940, director fondator: dr. Gheorghe Pârvulescu; „Bucovina medicală", 1 ianuarie 1943–ianuarie 1944, proprietar, director şi redactor responsabil: dr. Ion Nandriş); *Viorica Agarici. Mit şi adevăr în problema „Trenului morţii"*, p. 25–29; *Triste peripeţii ale retragerii noastre din Moldova, 1944*, p. 30–40; *Întâmplări fără egal trăite pe văile Başeului în vremuri grele de război şi pace*, p. 41–50; *Leac pentru o durere de cap*, p. 51–55; *Redresarea Spitalului Mixt Săveni, 1941*, p. 56–63; *Primul caz – cel dintâi bun prieten*, p. 64–65; *Colegii mei medici din Săveni de după al Doilea Război Mondial.* Un medic amator şi un iatro-filosof, p. 66–72; *O eroare farmaceutică*, p. 73–76; *Peţitorul din Săveni*, p. 77–83; *Aho, aho, copii şi fraţi...*, p. 84–88; *Atestări la Romanul de odinioară*, p. 90–92; *Bărbieri-hirurgi în trecutul Romanului*, p. 93–97; *Dr. Vafrino Marini, primul chirurg specializat romaşcan (1864–1871)*, p. 101–106; *Un manuscris de folclor medical. Elemente de folclor medical din ţinutul Romanului*, p. 107–113; *Evoluţia limbajului medical în zona Romanului*, p. 114–117; *Şi la Dulceşti s-a zămislit Unirea Principatelor Române*, p. 118–126; *Din relaţiile profesorilor Gheorghe Marinescu şi Victor Babeş cu Romanul*, p. 127–129; *Rezultatul unui consult medical celebru*, p. 130–133; *Doctorul Nicolae Fălcoianu, Cetăţean de Onoare al oraşului Roman*, p. 134–136; *Cum am devenit medico-istoric*, p. 161; *Muzeul medico-farmaco-istoric al Spitalului din Roman*, p. 165–167; *Contribuţii la istoricul fondării Băilor Slănic Moldova şi la istoricul citoririi Bisericii „Sfântul Ilie şi Cuviosul Axentie" din Slănic*, p. 168–186; *Biserica „Precista Mare" din oraşul Roman*, p. 187–233 (studiu bogat ilustrat). Sumarul acestui volum compozit mai cuprinde: *Compendiu*

[15] Epifanie E. Cozărescu, *Introducere, ibidem*, p. 1.

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

fotografic, p. 250–274 (reproducerile după diverse fotografii surprind locuri şi oameni din cariera autorului); medalioane, însoţite de fotografii, p. 275–285; *Despre „experimentul original românesc" din 1913 şi urmările sale*, p. 286–294 (ilustrat cu admirabile fotografii de epocă); *Curriculum vitae*, p. 295–297, precum şi un album de familie, reunind în paginile sale trei generaţii, p. 298–310, urmat de un corp de documente privind recunoaşterea publică a activităţii medicului dr. Epifanie E. Cozărescu, p. 311–317.

Cea de a treia carte a medicului Epifanie E. Cozărescu se intitulează *Poeme paramedicale şi dedicaţii cordiale în stil epistolar şi câteva metafore cu har*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura pentru Ştiinţă S.I.T., colecţia „Fluxul memoriei", 2007, 97 p. Aici, potrivit autorilor menţionaţi într-un *Adaos cu aprecieri*, p. 93–97, medicul-poet „cultivă o poezie a cotidianului firesc", realizând „un bilanţ liric al existenţei sale", în cadrul căruia omagiază Bucovina şi oraşul său natal, Cernăuţi, şi săvârşeşte, ritualic, o permanentă „închinare medicinei": „Medicină, dragă medicină, / De la tine le învăţ eu toate: / Inimă deschisă,-ncredere deplină, / Fiecare om să-mi fie frate" (p. 95). Locuri dragi (Cernăuţi, Iaşi, Roman, Slănic Moldova), oameni pentru care poartă o dragoste nedezminţită (Dragoş Vitencu, „vajnic intelectual bucovinean", p. 61–62; Dumitru Vieru, fiu de cantonier CFR de lângă Cernăuţi, coleg de liceu, colaborator la revista şcolară „Licăriri", victimă a Pactului Ribbentrop–Molotov, „ispăşind pe nedrept 20 de ani deportare în Siberia", pe care îl reîntâlneşte în Bucureşti, la 28 iunie 1979), p. 67; Julieta Cozărescu (poemele închinate soţiei sale, după moartea acesteia, sunt ca o „simfonie neterminată", în care „solistele [îi] tot zumzăie în gând" pe drumul spre Nirvana). „Rugăciunea-colind" din 2000, *Rugă pentru medici şi medicină*, este un text tulburător, răvăşind realitatea lumii noastre din post-tranziţie: „Iartă-ne, Doamne, că tooot adunăm / În trusă dureri câte nu-ncap, / Ofrandă să le închinăm / Zeilor-medici Hygea şi Esculap. // Şi iartă că moartea o prindem adesea în cui, / Redând o nouă speranţă de viaţă celor epuizaţi, / Cu sânge de-al nostru când alt sânge nu-i, / Cu-a noastră suflare la cei de [oxigen] însetaţi. // [...] În fine, astfel uşuraţi şi iertaţi de păcate, / Pornim iarăşi lupta cu boala, cu moartea, cu durerea, / Având aliaţi – cu sfinţii mai noi – pe anticii fauri de sănătate: / Apollon, Esculap şi Hygea; / Iar pentru ca ruga de faţă să aibă-o primire mai bună / O colindăm în dulcea noastră limbă română" (p. 17, 18).

În Capitolul IV, *Închinare Bucovinei*, un text se intitulează *Eliberare...?* şi surprinde în construcţia-i baladescă invazia sovietică din 1940: „Bucovină, Bucovină, tu, grădină / Cu harnici feciori / Şi cu fete flori, / Ai făcut iarăşi pornire / La un hram cu bâlci şi prăznuire. // Caii înhămaţi, / Boii înjugaţi, / Turmele cu oi / Veneau dinapoi, / Iar pe urma lor un întreg popor. // Mai pe jos şi mai călări, / S-adunau din patru zări, / Poposind din loc în loc, / Spre bogatul iarmaroc / Ce se ţine an de an / Colo sus, pe un tapşan, / De Sânchietru-n Cernăuţi, / Unde trag negustori mulţi. // Şi, cum ajungeau, / Drept se închinau, / Traista jos puneau / Şi se ospătau. // Însă, mări, deodată, / Dintre nori vârtej se-arată: / Păsări negre, cioc de fier, /

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

Răspândind groaza din cer, / Pe pământ, «care de foc» / Purtând moartea-n poloboc: / Fugi, copile, fugi, copile, / Că te prinde sub şenile! // De la Nistru la Siret, / Numai jale şi bocét; / Pân' şi Prutu, lung şi lat, / Lacrimi-sânge-a revărsat. / Doar mancurţi [în] mâini cu flori / Îi primeau pe-invadatori. / Şi au scris cu slovă mare / Că a fost eliberare! / Că a fost un mare bine! / Pentru cine? Pentru cine? [...]" (p. 44–45).

Din moştenirea culturală a medicului dr. Epifanie E. Cozărescu, pe care noi o cunoaştem, se individualizează albumul cuprinzând *Vederi şi poze din Cernăuţi.* Albumul are formatul 35,5 x 25,5 cm şi un număr de 20 de planşe, de culoare gri închis, unele separate de o filă subţire de hârtie de calc. Coperta din carton plasticat, gri deschis, legat cu şnur verde, de mătase, împletit în două, la capăt cu ciucuri şi trecut prin găuri. În partea dreaptă, jos, imprimat un copac, lângă o potecă având gard pe o margine. La mijloc, imprimat cuvântul *Album*, scris în diagonală şi subliniat prin continuarea ultimei litere. Peste acesta, scris cu marker, de culoare neagră: *Vederi şi poze din Cernăuţi.*

Pe cea dintâi planşă, la mijloc, în partea de jos, pe hartie albă, decupată, trei strofe dintr-un text în versuri, *Cernăuţi*, dactilografiate la maşină de scris mecanică: „Un biet cătun... / Pârjolit de zeci de ori, / Când rătăceau pe-aici / Leşi, maghiari, / Cazaci, tătari, / Ca duşmani sau amici. // Apoi, un târg patriarhal, / Oraş comercial, / Oraş industrial, / Oraş martir, / Bietul meu oraş natal! // Îţi închin acest album, / Să-ţi aminteşti de tot ce-a fost / Odinioară, / Şi rău, şi bun, / Şi nu va mai fi iară". Textul este datat: 16 aug[ust] 1968 şi semnat cu cerneală albastră: Epifanie. În volumul *Poeme paramedicale şi dedicaţii cordiale în stil epistolar şi câteva metafore cu har*, ediţia a II-a, din 2007, menţionat mai sus, textul se află la p. 42, deschizând aici secţiunea a IV-a, *Închinare Bucovinei.* Textul din volum, nedatat, are modificări în primele două versuri şi în strofa finală: „Îţi închin acest album, / Să-ţi amintească de cum ai fost odinioară: / Frumos, prietenos şi bun / Şi cum nu vei putea să devii iară".

Ilustraţia albumului este diversă, cuprinzând cărţi poştale ilustrate, seriale, editate în Bucovina istorică începând cu ultimii ani din secolul al XIX-lea şi care s-au bucurat de o mare circulaţie în epocă, ilustrate poştale tipărite în perioada interbelică şi, ulterior, după 1944, felicitări, copii după fotografii, provenind din surse variate, facsimile. Acestea sunt însoţite de scurte explicaţii, imprimate la maşină de scris, pe hârtie albă, decupată în forme diferite, de obicei sub formă de bandă. După două planşe, albumul se prezintă ca lucrare organizată pe capitole, orânduite pe criteriul cronologic: I. *Cernăuţi sub ocupaţie austriacă, 1775–1918*, 4 file; [II.] *Cernăuţi după 1918 – revenit la „Patria Mamă",* 2 file; [III.] *Cernăuţi, în anii cei mai buni: 1934–1938*, 2 file; [IV.] *Cernăuţi după anul 1944*..., 6 file. Albumul se continuă cu o parte distinctă, neintitulată, însă, referitoare la memoria familiei păstrată încă în această parte înstrăinată a ţării: cavoul familiei Cozărescu din Cimitirul Vechi al oraşului Cernăuţi, cel de la Horecea; Casa Cozărescu de pe Strada Romană 132 A, din Cernăuţi; foşti prieteni şi membrii ai familiei: Nathan

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

Weissbarth, Fritz Goldfrucht, Epifanie, Julieta şi Radu Cozărescu în diferite locuri din Cernăuţi şi la date diferite; alte ilustrate poştale seriale, de epocă, eternizând locuri şi evenimente din Bucovina de altădată: Cernăuţi, Dorna Candreni, Jablonitza, Storojineţ, Suceava, Sucevița, Şipot Cameral, 4 file. Unele file despărţitoare din album sunt folosite tot ca suport pentru aranjarea unor imagini şi fotografii.

Cele patru lucrări ale medicului dr. Epifanie E. Cozărescu au fost donate, la data de 15 iunie 2010, de către Camelia Corban, din Roman, executor testamentar, lui Vasile I. Schipor, secretar ştiinţific al Institutului „Bucovina" al Academiei Române, „cu scopul de a fi puse la dispoziţia publicului interesat de ştiinţă şi istorie". „Acest album, ca şi mărturiile sale scrise, mi-au fost încredinţate de către dr. Epifanie Cozărescu – precizează Doamna Camelia Corban – cu speranţa că munca şi pasiunea sa, depuse în căutarea mărturiilor despre cultura şi viaţa românească din zona Bucovinei, nu se vor pierde, ci vor rămâne pentru generaţiile care vin şi care au nevoie să-şi cunoască rădăcinile, istoria, civilizaţia şi credinţa strămoşească în Dumnezeu. Acesta este crezul pentru care acest brav senior al plaiurilor româneşti a muncit şi jertfit energie, timp şi pasiune de-a lungul întregii sale vieţi. A fost în viaţa şi cariera sa de medic şi om de ştiinţă şi cultură un deschizător de drumuri, realizând un nucleu de cercetare ştiinţifică în cadrul Societăţii de Istorie a Medicinei, societate [pe care] a înfiinţat-o în oraşul Roman. A păstrat în suflet până la plecarea dintre noi dragostea pentru cunoaştere, cultură şi adevăr. Intelectual de ţinută, a dăruit celor din jurul său comoara de educaţie bucovineană, a fost un adevărat model de aristocrat şi intelectual român, [...] un mărturisitor al spiritului românesc. La acest demers, am cerut ajutorul şi sprijinul Doamnei Aspazia Oţel-Petrescu, o Doamnă şi mare mărturisitoare în spirit şi faptă a comorilor româneşti ale aceluiaşi plai de baladă al Bucovinei, Domnia sa mi-a sugerat şi [a] subscris la demersul acesta"[16].

Evocarea noastră, realizată în preajma Moşilor de iarnă 2016, ca datorie morală, prioritară, închinată acestui „model de aristocrat" al lumii româneşti din veacul trecut, „un [factor] catalizator" al energiilor creatoare din Roman şi împrejurimile sale, lucrare realizată în deriva unei lumi zgomotoase, preocupate exclusiv de emanciparea imaginii de sine şi de propria îndestulare materială, se înscrie în programul de restituire a valorilor de patrimoniu cultural naţional, ce a animat cândva colectivul cercetătorilor de la Rădăuţi, precum şi de promovare şi valorizare a moştenirii patrimoniului fără frontiere al Bucovinei de altădată.

Sbiera, Radu I. Născut la 17 decembrie 1876 în Cernăuţi. Fiul profesorului bucovinean I. G. Sbiera şi al Aspaziei, născută Nedelcu, se bucură în familie de o educaţie aleasă. Învaţă la Şcoala de aplicaţie de pe lângă Şcoala Normală din

[16] Aspazia Oţel-Petrescu, Camelia Corban, *Declaraţie*, act de donare către Institutul „Bucovina", document păstrat, în original, de către Vasile I. Schipor, secretar ştiinţific, şi, în copie, la biblioteca instituţiei de la Rădăuţi. Confirmarea de primire se face, oficial, prin Adresa nr. 97, din 15 iulie 2010.

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

Cernăuţi (1882–1886), apoi la Staatsgymnasium I (Liceul Nr. 1), în perioada 1886–1894. Examenul de maturitate, în 1894. Studii superioare la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii Francisco Josefine (1894–1898), cu licenţă în latină, elină şi română. Doctorat în litere şi filosofie cu teza *Vermischte Beiträge für Romanischen Gramatik* (1903).

Profesor de limbile latină şi greacă la Şcoala Normală şi la Liceul de Stat Nr. 3 din Cernăuţi (1898–1919). În perioada 1919–1940, predă la Catedra de filologie indoeuropeană a Facultăţii de Litere şi Filosofie de la Universitatea din Cernăuţi. Decan al Facultăţii de Litere şi Filosofie de la Universitatea din Cernăuţi (1922–1923). În primul refugiu, profesor la Catedra de limba şi literatura latină a Facultăţii de Litere şi Filosofie de la Universitatea din Bucureşti (1940–1942). Radu I. Sbiera este secretar general în delegaţia însărcinată cu prezentarea hotărârilor Consiliului Naţional Român către regele Ferdinand, secretar de stat pentru Instrucţiune Publică din Bucovina (1918–1919), senator (1926), primar al oraşului Cernăuţi (1926–1927).

Contribuţii în câteva domenii: filologia clasică şi filologia română, istoria şcolii şi culturii din Bucovina: *Die prosodischen Funktionen in lautender „muta cum liquida" bei Virgil*, Cernăuţi, 1898; *Die Physiologie der romänischen Vokale à und î* [Fiziologia vocalelor româneşti ă şi î], (în „Convorbiri literare", Bucureşti, anul XXXVIII, nr. 4–5, 1904 (extras, 1904, 24 p.); *Gramatica limbii latine pentru licee, gimnazii şi toate şcoalele secundare şi asimilate*, Cernăuţi, 1911 (reeditată în 1913, 1923 şi 1929); *Quintus Horatius Flaccus – persoana lui în oglinda propriilor scrieri*, Cernăuţi, 1936; *Unirea Bucovinei*, Cernăuţi, 1943. Dintre articole, trebuie reţinut mai ales *Dătorinţele noastre pentru viitor din icoana trecutului*, publicat, în serial, în „Deşteptarea", Cernăuţi, anul IX, nr. 16, 17 şi 18 din 1901.

Radu I. Sbiera scrie poezie, fiind influenţat de Mihai Eminescu: *Gorumul lui Horia* (în „Junimea literară", anul II, nr. 4, 1906, p. 64–66); *Poezii*, Iaşi, 1906. El preia poezii întregi din Eminescu, pe care le reface, ajungând la „o neîndemânatică prelucrare", sub aspect estetic, dar, probabil, cu trecere în viaţa provinciei de la începutul secolului al XX-lea, sfâşiată de atâtea dileme. Iată un exemplu din *Satira III*, pastişată după *Scrisoarea III* eminesciană: „Voi, eroi, voinici de modă, înţelepţi şi semizei, / Ce sunteţi decât o gloată de nebuni şi de mişei? / A sunat şi ceasul vostru, banul nu vi se mai trece, / Prea ne-aţi îmbătat întruna cu minciuni şi apă rece! / Fanfaroni, pungaşi de ţară, calpuzani de vechi palavre, / Ce din ţară faceţi bursă, din biserici faceţi havre![17] // [...] Voi aveţi neruşinarea să vă ziceţi patrioţi, / Când prădaţi averea ţării pe furiş ca nişte hoţi? // [...] Voi sunteţi stăpânii ţării, descendenţi de vechi romani? / Scamatori ce-nşală ţară şi popor, vechi şarlatani. // [...] O, strămoşi cu obiceiuri româneşti şi voievozi, / Aţi ajuns să fiţi o mască pentru-aceşti mişei, nerozi, / Cari vă mestecă în gură toată ziua, noaptea

[17] Aici, cu sensul de „loc de gălăgie, hărmălaie, pălăvrăgeală", „bâlci", „talcioc".

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

toată, / Şi cu voi ei îşi acopăr tot deşertu-n care-noată! / O, Mihai, ce stai călare pe un roib, şi-ţi zic viteaz, / Şi-ai privit cu ochii-n lacrimi la nebunii cei de azi, / Cum de pala-ţi nu s-ascute, calul tău nu prinde vânt / Şi în glas de tunuri multe nu le sapi un greu mormânt? / Voi, ce nu mai sunteţi vrednici să vă zicem noi români. / Stârpituri de fală veche, pocituri de vechi stăpâni". Mai reuşite sunt, însă, poeziile *Scumpa Bucovină* şi *Sus pe bolta albastră*.

Autorul unui poem dramatic, reprezentat pe scena Teatrului Naţional din Cernăuţi, intitulat *Elena*. Colaborator la diverse periodice ale vremii, cu articole politice, studii şi versuri, începând din 1896: „Apărarea naţională", „Deşteptarea", „Gazeta Bucovinei", „Familia", „Patria", „Junimea literară", „Revista filologică", „Codrul Cosminului", „Convorbiri literare". În „Almanachul literar" din 1903 publică *Amintiri despre Eminescu*, cu referire la familia şi studiile poetului, p. 85–102. Acestea se publică şi în volum, Cernăuţi, Societatea Tipografică Bucovineană, 1903.

Pseudonim: Rsb.

Lingvistul şi publicistul bucovinean Radu I. Sbiera se stinge din viaţă, în cel de-al doilea refugiu, la 6 aprilie 1946, în Caracal[18].

Ţopa, Emilian. Născut la 9 februarie 1900 în Cuciurul Mic-Cernăuţi. Fiul lui Constantin şi al Elenei Ţopa, născută Tomorug, răzeşi bucovineni. Studii primare la Cuciurul Mic (1906–1911), studii liceale (1911–1920) şi universitare la Facultatea de Ştiinţe a Universităţii din Cernauţi. Licenţă în 1925. Doctorat în 1929 cu teza *Vegetaţia halofitelor din nordul României, în legătură cu cea din restul ţării*, publicată la Cernăuţi în „Buletinul Facultăţii de Ştiinţe", anul XIII, 1939, p. 1–70. Specializare în geobotanică la Montpellier, 1938–1939. Călătorii de studii în Franţa, Polonia, Bulgaria, Germania, Austria. Profesor în învăţământul secundar (1924–1943), asistent universitar (1926–1941), şef de lucrări (1942–1945), conferenţiar universitar (1946–1952). Director al Grădinii Botanice din Cernăuţi (1941–1944).

Refugiat la invazia sovietică din martie 1944.

Director al Grădinilor Botanice din Cluj (1952–1960) şi Iaşi (1963–1970). Cercetător ştiinţific principal în cadrul Florei R.S.R., condusă de Academia R.S.R. (1951–1963). Membru corespondent al Muzeului Regional Cernăuţi, secretar şi bibliotecar al Societăţii de Horticultură, Filiala Cernăuţi, secretar al Clubului membrilor emeritaţi ai Societăţii Academice „Junimea" şi ai Societăţii Mazililor şi

[18] Vezi, între alţii: Leonidas Bodnărescu, *Autorii români bucovineni. Repertoriu*..., Cernăuţi, Editura proprie–Societatea Tipografică Bucovineană, 1903, p. 46; [Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *Ştiinţa în Bucovina. Ghid biobibliografic*, vol. III, Suceava, Biblioteca Judeţeană, 1984, p. 275–277; Emil Satco, Ioan Pînzar, *Dicţionar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 1993, p. 202–203; Lucian Predescu, *Enciclopedia României „Cugetarea". Material românesc. Oameni şi înfăptuiri*, ediţie anastatică, Bucureşti, Editura Saeculum I. O–Editura Vestala, 1999, p. 764 (retipărirea ediţiei din 1940); Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Iaşi–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004, p. 355–356.

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

Răzeşilor Bucovineni. Membru activ în Uniunea Geobotanică a Carpaţilor, în Societatea Naturaliştilor din România şi în Societatea de Fitosociologie şi de Geobotanică.

Specialist apreciat în botanica teoretică şi practică. Publică peste 300 de lucrări didactice, ecologice, etnobotanice, floristice, geobotanice, horticole, de valorificare a resurselor vegetale, de ocrotire a naturii şi de popularizare ştiinţifică. Lansează şi descrie câte zece fitotaxoni şi fitocenoze noi pentru flora şi vegetaţia globului, precum şi 80 de fitotaxoni necunoscuţi pentru vegetaţia din România. Identifică câteva sute de denumiri de plante, româneşti, macedo-române, armeneşti, cehe, sârbe, turceşti şi tătăreşti. Îşi publică studiile ştiinţifice în revistele de specialitate din ţară. Dintre acestea, *Contribuţii la flora palustră şi acvatică din Bucovina* (1928), *Natura ca factor constitutiv al unităţii neamului românesc* (1934), *Bibliografia manualelor româneşti de botanică* (1936), *Plante tanante indigene* (1948), *Plante colorante indigene* (1951), *Endemismele floristice din România* (1960), *Plantele melifere din R. P. R.* (1960), *Radu Popovici (1902–1970)* (1971). Autor al volumelor *Exploatarea metodică şi raţională a plantelor medicinale din Bucovina*, Cernăuţi, 1942; *Călăuza Grădinii Botanice din Cluj* (1956).

Profesorul şi botanistul bucovinean Emilian Ţopa se stinge din viaţă la 10 februarie 1987 în Iaşi[19].

Ţopa, Filip. Născut în 1908. Fiul lui Nicolae Ţopa şi al Leocadiei, născută Tumurug. Face studii la Şcoala Germană (1916–1918), Şcoala poporală ortodoxă (1918–1919), Liceul Real Ortodox (1919–1926) şi la Şcoala de Lucrări Publice din Cernăuţi/Şcoala de Subingineri (1926–1928). Studii tehnice, universitare, la Nantes (Franţa), după care urmează cursurile Şcolii Militare de Ofiţeri de Artilerie în Rezervă, de la Craiova. În vara anului 1933, se căsătoreşte cu Viorica, fiica directorului şcolar din Clocucica, Simion Vavric, şi a Elenei, născută Voronca. Familia se stabileşte la Turda, unde inginerul Filip Ţopa este numit la controlul lucrărilor de modernizare a Drumului Naţional Bucureşti–Braşov–Sibiu–Turda–Cluj.

Concentrat în 1939, mobilizat, cu gradul de locotenent, în primăvara anului 1940, în Regimentul 12 Artilerie Cernăuţi, evacuat la sfârşitul lunii iunie la Turda. După 22 iunie 1941, combatant pe Frontul de Răsărit. În cadrul operaţiunilor militare este ofiţer de legătură şi comandant de baterie, distingându-se prin fapte de arme, răsplătite cu Medalia „Crucea de Fier”. Rănit în luptele din zona Dalnik şi Ovidiopol şi trimis la Bucureşti pentru intervenţii chirurgicale. Însănătoşit, se înapoiază pe front. După căderea Odessei, se întoarce în ţară, fiind ofiţer PS în Garnizoana Sadagura. În primăvara anului 1944, participă cu Divizionul său de artilerie, refăcut, la luptele de apărare din nordul Basarabiei şi apoi în judeţul

[19] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 175–177: Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 533–534; Sorin Trelea, Adrian Oprea, *Botanistul bucovinean Emilian Ţopa*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuţi–Bucureşti, anul XIII, nr. 1 (26), [ianuarie-iunie] 2006, p. 281–288.

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

Neamţ. La 24 august, în zona Girov, este luat prizonier, împreună cu „mândra ostăşime" a bateriei sale. Împreună cu alţi doi ofiţeri, fuge din coloana de şase mii de militari români duşi în prizonierat de către noul „aliat" al României, reuşind să ajungă, în cele din urmă, rănit şi bolnav de malarie, la Coteana, în judeţul Olt, regăsindu-şi aici mama refugiată de la Cernăuţi.

După demobilizare, lucrează, ca inginer, la Ministerul Lucrărilor Publice din Bucureşti (până în 1949), la Ministerul Construcţiilor (din 1952) şi la Direcţia de Drumuri şi Poduri a Ministerului Transporturilor (din 1956), ocupând funcţii de răspundere (şef de serviciu, inginer-şef), până în 1973, când se pensionează. În perioada 1952–1973, inginerul Filip Ţopa realizează trei invenţii şi 47 de inovaţii, dintre care unele sunt de mare importanţă pentru industria naţională[20].

Ca pensionar, preocupat de studierea trecutului Bucovinei sale natale, inginerul Filip Ţopa întocmeşte câteva lucrări de interes, prin valoarea lor documentară. *Povestea Bucovinei*, lucrare amplă, scrisă de mână, este legată şi difuzată în mai multe exemplare unor instituţii ori apropiaţi. Lucrarea cuprinde patru volume. Volumul I, Bucureşti, 1982, 190 pagini, este precedat de un *Cuvânt-înainte*, p. 3. „De multă vreme – mărturiseşte aici autorul – mă bate gândul să strâng într-un mănunchi nenumăratele scrieri ale autorilor români şi străini, din vechime şi contemporani, cu pasajele elocvente, privind unul din cele mai frumoase colţuri ale Moldovei, denumit, după copacii ce-l împodobesc, Ţara Fagilor. [...] Cunoaşterea trecutului ne desluşeşte prezentul şi ne jalonează privirea spre viitor [...]. Cum nimic nu robeşte pe cititor atât de mult ca povestea, am expus aici faptele şi evenimentele sub această formă uşoară de poveste"[21].

Cuvântul-înainte este urmat de cinci părţi.

Partea întâi. *Geografică*, p. 5–24 (de interes aici, subcapitolul 9, *Derivaţia numelui „Bucovina"*, p. 19–24); Partea a doua. *Răpirea Bucovinei*, p. 24–52; Partea a treia. *Martiriul*, p. 53–91; Partea a patra. *Revenirea la Patria-mamă. Bucovina în statul naţional unitar*, p. 92–99; Partea a cincea. *File de istorie*, p. 100–190. Volumul mai cuprinde trei hărţi (una etnografică şi două istorice).

Povestea Bucovinei, vol. II, fără an, are în cuprins: *Epoca lui Ştefan cel Mare şi urmaşii*, p. 191–236; Partea a şasea. *Organizarea administrativă, oraşele, târgurile şi satele din Bucovina în timpul stăpânirii austriece*, p. 237–349; Partea a şaptea. *Amnezii şi amintiri* („amintiri zăgăzuite"), p. 350–363 („Au trecut patru decenii de atunci, dar deschizând azi zăgazurile amintirilor, ziua de 29 iunie ne răscoleşte aceeaşi tristeţe şi ne stârneşte acelaşi dor de locurile noastre înstrăinate.

[20] Vezi o listă a acestora în Filip Ţopa, *Povestea Bucovinei*, vol. IV, Bucureşti, 1986, p.184.

[21] La Cernăuţi, „Glasul Bucovinei", revistă trimestrială de istorie şi cultură, tipăreşte *Povestea Bucovinei*, lucrarea inginerului bucovinean refugiat Filip Ţopa, începând cu anul XIX, nr. 2 (74), aprilie–iunie 2012, ilustrând-o cu reproduceri după fotografii de familie. Nu găsim aici, din păcate, şi un articol biobibliografic închinat autorului. Contribuţia periodicului de la Cernăuţi este, neîndoielnic, o contribuţie importantă, de restituire culturală.

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

Ea va rămâne în inimile bucovinenilor «o zi de tristă amintire» [...]. Tinerii şi bătrânii cu copii în braţe, oscilând între panică şi nesiguranţă, părăsesc îndureraţi locurile străbune şi vetrele lor de viaţă, luând calea pribegiei în căutarea unui adăpost mai tihnit pe alte meleaguri. [...] Au trecut patru decenii de atunci, mulţi dintre cei ce au trăit acea zi a exodului au decedat, ei au părăsit această lume deziluzionaţi şi cu sufletul îndurerat, lăsând urmaşilor o rugăminte testamentară, de a reuni sub tricolorul românesc plaiurile bucovinene”[22]); Partea a opta. *Evocări ale unor personalităţi şi familii bucovinene*, p. 364–387 + 6 p. de anexe; – *Profesorul Constantin Loghin*, p. 365–368; – *Profesorul Alexandru Vitencu*, p. 368–369; – *Poetul şi scriitorul Dragoş Vitencu*, p. 370–373; – *Prof. univ. Traian Brăileanu*, p. 373–376; *Alţi cărturari bucovineni decedaţi*, p. 376; – *Familia Tarnavschi*, p. 377–380; – *Familia Ţopa*, p. 380–387.

Tot aici, în anexe: *Familiile bucovinene de boieri şi mazili legitimate*, conform Patentei imperiale din 14 martie 1787. Ordinea prezentării este cea alfabetică. Cele 125 de familii nobiliare din Bucovina au menţionate, în tabel, data legitimării şi pagina din documentul imperial menţionat. Lista mai cuprinde: *Familii stabilite în Bucovina după 1775*, aici fiind trecute, cu aceleaşi date, 33 de familii. Total familii nobiliare legitimate în perioada 1788–1817: 158. Tot aici, se mai face menţiunea că familiile Balş (Lupul, Manole, Teodor), Başotă, Beldiman, Cantacuzino, Cuza, Dari, Donici, Ghica, Luca, Lupul, Neculce, Răşcanu, Roset, Stratulat şi Sturza nu au cerut imperialilor legitimarea. Volumul II mai cuprinde o hartă a municipiului Cernăuţi (1914) şi *Tabelul genealogic al Familiei Ţopa*.

Povestea Bucovinei, vol. III A, cuprinde 206 pagini. Din sumarul acestuia: 1) *Aprecieri asupra primelor două volume*, p. I–VII; Capitolul opt. *Evocări ale unor personalităţi şi familii bucovinene*, p. 1–183 (continuare din volumul anterior): 1) *Părintele Dimitrie Ţopa*, p. 1–4; 2) *Prof. dr. doc. Emilian Ţopa*, p. 5–17; 3) *Familia Morariu* (Gherasim, Silvestru-Samuil, Constantin, Leca), p. 18–35; 4) *Familia Berariu*, p. 36–43; 5) *Familia Şesan*, p. 44–70; 6) *Familia Hurmuzachi*, p. 71–82; 7) *Iancu Flondor*, p. 83–96; 8) *Filmon Rusu*, p. 97–105; *Dragoş Rusu*, p. 105–107; 9) *Prof. dr. Ion Negură*, p. 108–135; 10) *Profesorul şi cărturarul Grigore Nandriş*, p. 136–153; 11) *Muzicianul Adrian Berariu*, p. 154–157. Partea a noua. *Viaţa culturală şi literară românească în Bucovina*, p. 159–204, cuprinde subcapitolele: – *Societatea pentru Cultură şi Literatură Română în Bucovina*, p. 159–166; – *Societatea Învăţătorilor din Bucovina*, 1972–1901–1918–1940, p. 167–183; – *Societăţile studenţeşti în viaţa universitară cernăuţeană din 1875–1938*, p. 184–204.

Povestea Bucovinei, vol. III B, cuprinde: *Un pământ urgisit şi un pământean care-l tânjeşte*, p. 1–36.

Povestea Bucovinei, vol. IV, Bucureşti, 1986, are XVI + 264 p. Dăm, în cele ce urmează, şi cuprinsul acestui volum. În partea introductivă: – *Aprecieri asupra*

[22] Filip Ţopa, *Povestea Bucovinei*, vol. II, p. 361,362–363.

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

volumelor I, II, III şi III B, p. I–XV; – *Către cititori*, p. XVI („inimile bucovinenilor, văduviţi de locurile lor natale, bat toate la fel, iar gândurile lor cele mai duioase şi dorinţele lor cele mai aprige se îndreaptă spre aceleaşi meleaguri din care au purces"). Acestea sunt urmate de patru părţi. Partea întâi. *Răsfoind cartea vieţii*, p. 1–77 + reproduceri după unele ilustrate de epocă şi fotografii de familie (de interes aparte sunt aici datele şi informaţiile biografice, chiar dacă uneori le lipseşte rigoarea, la care ne-am fi aşteptat în cazul unui inginer). Partea a doua. *În preziua hramului sfinţilor Petru şi Pavel, când au plâns şi fagii în ţara lor*, p. 77–99. Partea a treia. *Jocul destinului*, p. 100–185, cuprinde memorialistică, de interes pentru tema noastră. Partea a patra. *Oameni de seamă din Bucovina*, p. 186–264. Subcapitolul este o continuare la volumele anterioare: – *Prof. univ. dr. Traian Cantemir*, p. 187–203; – *Prof. dr. Leon Ţopa*, p. 204–218; – *Prof. univ. dr. Simion Reli*, 1882–1945, p. 219–235; – *La mormântul prof. dr. Ion Negură*, p. 248–252; – *La mormântul lui Nicolae Ilasievici*, p. 248–252; – *Prof. ing. Ion Irimescu*, p. 253–256; – *Inginer arhitect Toma Tomorug*, p. 257–262; – *Dr. Vasile Gălătescu*, p. 263–264[23].

Lucrarea sa, *Povestea Bucovinei* cuprinde, între altele, două capitole ce se disting prin originalitate. Capitolele *În preziua hramului sfinţilor Petru şi Pavel, când au plâns şi fagii în ţara lor*, p. 77–99, şi *Jocul destinului*, p. 100–185, se situează între jurnalul de front şi memorialistica propriu-zisă, relevând un povestitor înzestrat. Cele peste o sută de pagini de aici se individualizează prin suflu epic, nervul naraţiunii şi culoarea evocărilor expresive. Multe scene sunt memorabile: evacuarea de la Adâncata (Hliboca), popasul de la Talpa, bombardamentul sovieticilor de la Ştefăneşti-Braniştea, trecerea Prutului şi a Nistrului, luptele din Transnistria. Surprind în aceste pagini frumuseţea şi prospeţimea peisajelor din Codrul Cosminului ori cele din stepa de dincolo de Nistru, scenele apocaliptice ale confruntărilor militare, puţinele clipe de omenie ale războiului, când oamenii din satele eliberate sunt ospătaţi de către soldaţii români ori ca în cazul bătrânei ucrainence dintr-un sat din Transnistria, care îl primeşte în casă pe locotenentul Filip Ţopa, oferindu-i apă, să se spele, câteva căni de lapte şi odihnă peste noapte, moartea năprasnică a unor camarazi, precum locotenentul Vasile Florian, predarea ofiţerilor fugari, găzduiţi noaptea, la Ruginoasa, de către un ţăran şi comportamentul, contrastant, al soldaţilor sovietici, care îi ospătează omeneşte, a doua zi, pe ofiţerii români trădaţi de ţăran. Şi câteva figuri de ofiţeri şi soldaţi se disting din vâltoarea evenimentelor: generalul Dübohr, căpitanul-medic Hahn, colonelul Reus-Mârza, colonelul Ciufu, luat prizonier, după 23 august 1944, deportat într-un lagăr şi revenit în ţară, după patru ani, „bolnav şi cu moralul nimicit", locotenentul Vasile Florian, căpitanul Constantin Chiaburu, Dumitru, „ordonanţa stilată" a locotenentului Filip Ţopa, sergentul Maftei, plutonierul

[23] Un articol scurt, la Mircea Irimescu, *Ţopa, Filip*, în volumul *Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (1862–2012). La 150 de ani*, volumul II, *Voluntariat bucovinean*, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2013, p. 608.

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

Voronca, soldatul Nichita. „*Povestea Bucovinei* este o lucrare valoroasă. [...] F. Ţopa – scrie Traian Cantemir într-o scrisoare din 20 mai 1985 – a avut o inspiraţie lăudabilă de a consemna în scris impresionante frânturi din această existenţă apocaliptică. El e unul din puţinii martori oculari ai unor vremi apuse. Dacă n-ar fi dat curs amintirilor, o parte din adevăruri s-ar fi pierdut. Istoria Bucovinei ar fi avut lacune, ca orice istorie care priveşte de sus”[24]. Aceste două capitole ar trebui tipărite, după o îngrijire atentă, într-o ediţie de restituiri, necesară pentru a ilustra evenimente, oameni şi fapte mai puţin cunoscute din această perioadă a istoriei noastre contemporane.

Filip Ţopa este şi autorul lucrării *Dr. docent Emilian Ţopa, 1900–1987. Viaţa şi opera*, manuscris realizat în aceleaşi condiţii ca şi *Povestea Bucovinei.*

Filip Ţopa se stinge din viaţă la Bucureşti, în 1987, fiind înmormântat în Cimitirul „Pacea” din Suceava.

Ţopa, Leon. Născut la 2 iunie 1912 în Carapciu pe Ceremuş. Fiul răzeşilor Vasile şi Iuliana Ţopa. Absolvent al Liceului „Aron Pumnul” din Cernăuţi (1930). Studii superioare şi licenţă în sociologie-pedagogie şi filologie modernă la Universitatea din Cernăuţi (1930–1934). Specializare la Accademia di Romania (Roma). Doctorat la Cernăuţi cu teza *Relaţia dintre forma de guvernământ şi organizarea militară la romani.* Lector la Şcoala Superioară Ţărănească din Roşa-Stânca (1934–1935), profesor de limba şi literatura română la Liceul „Aron Pumnul” (1938–1939), asistent la Catedra de Sociologie a Facultăţii de Litere din Cernăuţi (1939–1940), redactor la periodicul „Suceava” (1938–1940).

Refugiat la invazia sovieticilor din vara anului 1940.

După refugiul din 1940, predă la Catedra de Sociologie a Facultăţii de Litere şi Filosofie din Bucureşti (1940–1949), apoi funcţionează la Institutul de Prevederi Sociale din Bucureşti (1950–1952). Funcţionar şi profesor în învăţământul secundar din Bucureşti (1952–1963), cercetător ştiinţific principal la Institutul de Cercetări Pedagogice din Bucureşti (1963–1978), şef al Sectorului „Educaţia permanentă” (1970–1975).

Specialist în sociologia educaţiei permanente, sociologie urbană, perfecţionarea metodelor şi tehnicilor de muncă intelectuală, cultivarea creativităţii. Colaborator cu lucrări ştiinţifice, articole şi note la diferite periodice din ţară şi străinătate. Autor al volumelor *La Sociologia in Romania* (1935), *Universitatea ţărănească. Teoria şi practica ei* (1935), *Sociologia urbană. Introducere istorică, sistematică şi bibliografică* (1948), *Istoria oraşului Bucureşti* (1969), *Spiru Haret. Studiu introductiv şi note* (1969), *Sociologia educaţiei permanente* (1973), *Metode şi tehnici de muncă intelectuală* (coordonator, 1979), *Creativitatea* (1980)[25].

---

[24] Vezi Traian Cantemir, *Povestea Bucovinei scrisă de F. Ţopa*, în *Povestea Bucovinei*, vol. IV, p. XII, XIII.

[25] [I. Pânzaru, Petru Froicu], *op. cit.*, vol. I, p. 175–177; Filip Ţopa, *Profesor dr. Leon Ţopa*, în volumul *Povestea Bucovinei*, vol. IV, Bucureşti, 1986, p. 204–217; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 534–535; Mircea Irimescu, *op. cit.*, p. 609.

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

Sociologul şi pedagogul bucovinean Leon Ţopa se stinge din viaţă la 20 februarie 1996 în Bucureşti.

Ţopa, Ovid(iu). Născut la 19 mai 1891 în Rarancea, districtul Cernăuţi. Fiul preotului Dimitrie Ţopa, descendent al unor răzeşi, originari din Tutova, şi al Angelei, născută Tarnavschi, sora teologului Teodor Tarnavschi, decan al Facultăţii de Teologie (1898–1899, 1900–1901, 1902–1903, 1910–1911) şi rector al Universităţii din Cernăuţi (1904–1905). Ceilalţi copii ai acestei familii sunt: Silvia, Ipolit, Liviu şi Stela[26]. Ovid(iu) urmează, acasă, primele clase primare, pe care le continuă la Şcoala de Aplicaţie a Pedagogiului din Cernăuţi (1898–1901), cu predare în limba germană. Studii liceale la Gimnaziul de Stat I (1901–1909), cu promovarea examenului de maturitate în 1909. Studii universitare la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii Francisco-Josefine din Cernăuţi (1909–1914), alegându-şi aici, ca materii principale, istoria şi geografia. Doctorat în istorie, la 7 iulie 1914, la Universitatea din Cernăuţi. Membru activ (1909–1914) şi emeritat (din 1919) al Societăţii Academice „Junimea”. După absolvirea facultăţii, este numit profesor de istorie şi geografie la Gimnaziul Superior de Stat III din Cernăuţi. În timpul Primului Război Mondial, refugiat în România (1915–1917) şi ulterior în Basarabia (1917–1918), unde este membru al Direcţiunii Şcolare şi Bisericeşti din Chişinău, având contribuţii importante în românizarea învăţământului din Basarabia. După Marele Război, profesor la Liceul „Aron Pumnul” (1920–1923), director la Şcoala Normală de Băieţi din Văşcăuţi pe Ceremuş (din 1923), profesor la Şcoala Normală de Băieţi, Şcoala Normală de Fete, Liceul „Mitropolitul Silvestru” (1930–1940).

Căsătorit, în 1927, cu Angela Almăjeanu, profesoară de filosofie şi pedagogie, directoare a Şcolii Normale de Fete „Maria Voichiţa” din Cernăuţi. Copiii lor sunt: Tudor, născut în 1928, şi Dimitrie, născut în 1934.

Secretar al Societăţii Mazililor şi Răzeşilor din Bucovina, membru al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina. Colaborator la „Glasul Bucovinei”, „Anuarul Şcolii Normale de Învăţători din Văşcăuţi pe Ceremuş”, „Revista mazililor şi răzeşilor”, „Revista Învăţătorimii Române”. Autor al unor lucrări valoroase sub aspect documentar: *Despre raportul între Bucovina şi Basarabia*, conferinţă susţinută în cadrul Societăţii studenţeşti „Junimea” (1920); *Şcoala noastră. Viaţa ei de la înfiinţare, noiembrie 1921 şi până-n iulie 1923*, studii publicat în „Anuarul I şi II al Şcoalei Normale de Învăţători din Văşcăuţi pe Ceremuş”, 1921–1922 şi 1922–1923; *Ceremuşul alături de Nistru. Mazilii şi răzeşii din Bucovina pentru Basarabia*, în „Glasul Bucovinei” (1924); *Românitatea judeţelor Cernăuţi şi Storojineţ* (Cernăuţi, 1942); *Slavizarea mazililor şi răzeşilor din judeţele Cernăuţi şi Storojineţ*, în „Revista mazililor şi răzeşilor” (Cernăuţi, nr.

[26] Vezi Filip Ţopa, *Familia Tarnavschi*, în volumul *Povestea Bucovinei*, vol. II, p. 377–380 (manuscris).

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

1, 1944); *Şcoala şi reromânizarea Bucovinei reromânizate*, în „Revista învăţătorimii române", anul XXVIII, nr. 3–4, 1944.

Decorat cu Ordinul „Coroana României" în grad de cavaler (9 martie 1923).

Refugiat, în 1940, împreună cu familia, la Bucureşti.

Refugiat, în 1944, la Câmpulung Moldovenesc. Profesor la Liceul „Dragoş-Vodă" (1944–1945). Stabilit la Bucureşti, în septembrie 1945, împreună cu familia. Profesor aici la Liceul „Mihai Viteazul", Liceul Comercial „Kreţulescu" şi Liceul Industrial „Polizu". Pensionat în 1952. De la mijlocul anilor '50, preocupat să-şi scrie memoriile printr-un exerciţiu de disciplină intelectuală sistematică: lectură intensă, documentare temeinic organizată pe diverse teme, aprofundarea limbilor moderne (franceză şi engleză). După 1965, frecventează Restaurantul „Carul cu bere", adunând în jurul său o audienţă interesată de istorisirile sale fabuloase din „alte vremuri".

Profesorul Ovid(iu) Ţopa se stinge din viaţă, la Bucureşti, în 1974[27].

Rămân în urma sa, timp de mai multe decenii, sute de pagini de memorii şi eseuri, în care „este descrisă în amănunt viaţa din Bucovina sfârşitului de secol 19 şi început de secol 20, Primul Război Mondial, unirea Basarabiei şi Bucovinei cu România, portrete ale unor personalităţi din această perioadă, [aşezarea] Cernăuţilor"[28].

Memoriile sale apar târziu: Ovid Ţopa, *Amintiri din Ţara Fagilor*, vol. 1, ediţie îngrijită de Iolanda Malamen, introduceri de Ion-Bogdan Lefter şi Barbu Cioculescu, Bucureşti, Editura Tracus Arte, 2011, 298 p.; Ovid Ţopa, *Amintiri din Ţara Fagilor*, vol. 2, Bucureşti, Editura Tracus Arte, 2012, 258 p.; Ovid Ţopa, *Amintiri din Ţara Fagilor*, vol. 3, Bucureşti, Editura Tracus Arte, 2014, 260 p. + Harta etnografică a Bucovinei, întocmită pe temeiul recensământului oficial din 1910.

Memoriile lui Ovid(iu) Ţopa – scrie Iolanda Malamen – „însumează cam 1 500 de pagini de material extrem de viu şi de interesant, atât pentru istoriografi, cât şi pentru cititorul de azi", adresându-se – potrivit inginerului Dimitrie Ţopa, fiul în viaţă al autorului – „tuturor românilor, dar în mod deosebit celor dezmoşteniţi de limbă şi de ţară". Scrierile acestui „valoros memorialist", dăruit cu un „foarte expresiv condei", reprezintă „o fabuloasă reconstituire a atmosferei în care s-a

[27] Conf. Filip Ţopa, *Familia Ţopa*, *ibidem*, vol. II, p. 380–387 (manuscris); Mircea Irimescu, *op. cit.*, p. 609–610.

[28] Vezi *Biografie*, în volumul Ovid Ţopa, *Amintiri din Ţara Fagilor*, vol. 1, ediţie îngrijită de Iolanda Malamen, introduceri de Ion-Bogdan Lefter şi Barbu Cioculescu, Bucureşti, Editura Tracus Arte, 2011, p. 50. Textul biografiei sale, cu destule lacune, se află integral aici la p. 48–50. Pentru critica de întâmpinare, vezi Barbu Cioculescu, *Un memorialist necunoscut: Ovidiu Ţopa (1891–1974)*, în „România literară", Bucureşti, nr. 14, 10–16 aprilie 2009, p. 16–17; Ion-Bogdan Lefter, *Un memorialist bucovinean şi nepreţuita sa mărturie*, în „Apostrof", revistă a Uniunii Scriitorilor, Bucureşti, anul XXII, nr. 11 (258), 2011 www.revista-apostrof.ro/articole.php?id=1698 (accesat: 13 februarie 2016).

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

format" autorul – Bucovina de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui următor.

Volumul I este precedat de două introduceri: Ion-Bogdan Lefter, *Un memorialist bucovinean şi nepreţuita sa mărturie*, p. 9–35; Barbu Cioculescu, *Un memorialist necunoscut: Ovid Ţopa*, p. 36–48. Acestea sunt urmate de *Biografie*, p. 48–50, material nesemnat. Dintre cele trei motto-uri prefaţatoare, două se cuvine a fi reţinute: „Nu cred să existe pe întreg pământul românesc o regiune mai romantică decât Bucovina. Romantică prin natura ei, romantică prin trecut şi prin oamenii ei" (Ovid Ţopa, *Amintiri din Ţara Fagilor*, I, p. 196); „A ţine un jurnal sau a-ţi scrie la o anume vârstă memoriile ar trebui să fie o îndatorire «impusă de stat», materialul ce va fi acumulat, după două-trei generaţii având o valoare inestimabilă şi multe din problemele psihologice şi istorice care hărţuie omenirea ar fi rezolvate. Nu există memorii, fie ele scrise chiar de oamenii cei mai neînsemnaţi, care să nu închidă în ele valori sociale şi pitoreşti de prim ordin" (Giuseppe Tomasi di Lampedusa, *Locurile copilăriei mele*). Prima parte a volumului, cuprinde patru capitole: Capitolul I. *Şcoala primară*, p. 53–141; Capitolul II. *Liceul, 1901–1909*, p. 144–171; *Rude, sărbători, vacanţe, călătorii*, p. 172–204; Capitolul III. *Maturizarea, noi întâmplări şi noi trăiri*, p. 205–273; Capitolul IV. *Liceul superior*, p. 274–349. În partea a doua: *Viaţă de licean (1906–1909. Familie, şcoală, prieteni. Examenul de bacalaureat*, p. 350–395. Volumul este datat: Bucureşti, 8 august 1955.

În paginile volumului, memorialistul, înzestrat cu o memorie fabuloasă, evocă Bucovina patriarhală din satele transprutene, de la confluenţa celor două secole. Evocarea începe cu iarna anului 1897–1898, odată cu plecarea tatălui de la Rarancea la Viteliuca, o parohie în apropiere de târgul Coţmani. Drumul cu sania, „într-o zi cu ninsoare din abundenţă" şi ninsoarea „privită cu ochi înlăcrimaţi", din casa bunicilor, îl introduc pe copil în alt anotimp al vieţii. Colindatul, de Sfântul Ştefan, ziua bunicului, de către „cei 12 epitropi ai bisericii", este cel dintâi ceremonial, din desfăşurarea căruia se distinge chipul lui Grigori Chiranda, un ţăran local care „impunea prin nobleţea atitudinii, prin port şi, mai ales, prin purtarea aleasă" (p. 54–55).

Viaţa de zi cu zi a locului, peisajul pitoresc al împrejurimilor, vizitele la rude, jocurile şi poveştile copiilor, datini şi obiceiuri calendaristice (trasul clopotelor de Paşi de către băieţi, udatul fetelor şi băieţilor, a doua şi a treia zi de Paşti etc.), activităţile gospodăreşti, treieratul, vara, plimbatul prin sat împreună cu bunicul, trecerea Prutului cu poronul (podul plutitor), participarea la hramurile din satele învecinate sunt evocate cu nedisimulată încântare. Iată tabloul Învierii din vechiul sat tradiţional bucovinean: „Învierea se celebra în satul nostru, ca în cele mai multe sate din Bucovina austriacă, pe la ora trei după miezul nopţii. [...] Îmi aduc aminte cu plăcere de masa care se lua dimineaţa, după întoarcerea de la biserică. După gustarea obligatorie a [păştii] sfinţite şi a câte unui ou roşu, se trecea la cafea, care se bea cu câteva felii de bubă, un fel de cozonac făcut cu mai multe ouă şi apoi la

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

şuncă, fripturi, prăjituri şi vin. De ziua Învierii nu se mâncau în casele credincioşilor decât bucate reci, căci a face foc în ziua aceasta mare era socotit un mare păcat. O amintire plăcută de ziua Învierii şi, în general, de Paşti este şi permisiunea dată de preot băieţilor de-a trage clopotele de dimineaţa până seara. [...] Lunea Paştilor era şi mai interesantă datorită obiceiului de a uda fetele. E o practică veche venită, cred, din Polonia şi încetăţenită la noi în acea perioadă, atât în clasa intelectuală, cât şi la oamenii de rând. Intelectualii stropeau fetele cu parfumuri scumpe, iar ţăranii şi, în general, oamenii obişnuiţi, cu apă curată de izvor. Era o plăcere să vezi această «vânătoare» de fete, să auzi ţipetele, râsetele lor şi încercarea acestora de-a se feri de cavalerii prea agresivi. A treia zi de Paşti, fetele se puteau revanşa, marţea fiind rezervată pentru udatul băieţilor, acţiune mai puţin zgomotoasă decât cea a fetelor" (p. 58–59), dar şi cel bucolic al unei zile de primăvară, trăite sub semnul libertăţii: „Zilele erau din ce în ce mai calde şi nu mă mai putea vedea nimeni prin casă decât în timpul meselor. Imediat după cafeaua de dimineaţă, părăseam camera, ca să hoinăresc prin curte, grajd, pe stradă şi apoi prin grădină, unde nu numai că priveam muncile de primăvară ale bunicii şi ale servitorilor, dar ajutam şi eu, săpând cu hârleţul, greblând, prăşind cu multă seriozitate. Făceam serios toate acestea, ferindu-mă numai de cositul ierbii, pentru care puterile mele erau mult prea slabe. Îmi plăcea mult răsadniţa bunicii, aşezată la vale, aproape de pârâu şi de heleşteu. Stropitul plantelor, scoaterea lor pentru a fi răsădite la locul stabilit, apoi plivitul, toate astea făceau din mine un copil liber. O ajutam pe bunica, ce lucra cu Marinca Căldăraru, o ţigancă bătrână şi grozav de urâtă, care-mi plăcea însă mult, cu ea putând să vorbesc româneşte" [!] (p. 59).

În aceste pagini de adevărată „arheologie literară", există descrieri antologice (Casa parohială din Zeleneu, p. 66–67; petrecerea de hram, cu oaspeţi numeroşi, întreţinuţi de „banda" (taraful) de muzicanţi ţigani din Hliniţa, conduşi de „binecunoscutul Alecu, un fel de Barbu Lăutaru al Bucovinei", p. 68–74; sărbătoarea Schimbării la Faţă a Domnului, ţinută pe stil vechi, la 18 august, „ziua în care se sfinţeau în biserică fructele, dar şi ziua de naştere a împăratului Franz Josef", p. 74–77), schiţe de portret („Eugen Neşciuc, băiat de ţărani ruteni din Zeleneu, era dintre toţi poate cel mai ataşat familiei Antonovici. Teolog cult, umblat prin toată Europa, edita la Cernăuţi «Calendarul poporului», multă vreme singurul calendar românesc care apărea în acel oraş înstrăinat. În fiecare număr[,] semna şi câteva poezii de-o duioşie rară, mai ales când erau închinate Artemiziei, fiicei celei mai mari a unchiului. Casa acestuia, aşezată în nemijlocita vecinătate a Dominicului cernăuţean, cu una dintre cele mai frumoase privelişti spre Valea Prutului, era cunoscută de studenţii cernăuţeni ca «Vila Transilvaniei», căci gazdă, cea mai căutată de teologii ardeleni ce studiau la Cernăuţi, era acest om de-o nobleţe rară", p. 70), evenimente (asasinarea împărătesei Elisabeta, în 1898, la Geneva: „M-a zguduit mult această ştire. Priveam cu adâncă jale fotografia împărătesei, apărută atât în ziarele germane, cât şi în cele româneşti", p. 81; înmormântarea mitropolitului Arcadie Ciupercovici, 18 martie 1902; pavarea

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

străzilor principale din Cernăuţi de către muncitori italieni: 1906–1908 şi construirea unor clădiri reprezentative ale oraşului, unele infuenţate de stilul Secession: Teatrul Orăşenesc, Palatul de Justiţie, Banca de Economii, Gara Centrală, Direcţiunea Căilor Ferate, Casa Naţională a Evreilor, Dom Polski, Camera de Comerţ şi Industrie: 1904–1912; Serbarea de la Putna – 1904; centenarul morţii lui Schiller, 9 mai 1905; centenarul Liceului I de Stat şi jubileul de 60 de ani de domnie a împăratului Franz Josef: 1908), prezentarea locurilor de atracţie din Cernăuţi: Parcul Reşedinţei Mitropolitane, Parcul Dominic, Grădina lui Eugen Neşciuc, magazine vestite: Găină, Tabacar; iarmarocul de Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel, care dura două săptămâni, restaurante, Hala, Piaţa Principală, cafenelele (p. 114–125), plimbări, vizite şi excursii (Rădăuţi, Arbore, Suceava, Congresul studenţilor români de pretutindeni: Iaşi, 1909; Constanţa şi Bucureşti: 1909), figuri din viaţa publică (ţăranul Sainciuc – „prorocul din Mahala", p. 133–135), profesori de liceu (Lazăr Vicol, Radu Sbiera, Ion Bumbac, Dimitrie Cărbune, Calistrat Coca, Veniamin Iliuţ, Petru Luţia, Juvenal Stefanelli, Victor Nussbaum, Alfred Klüg, Gherasim Buliga, Adolf Czerny, Heinrich Klauser), noutăţi ale epocii: bicicleta şi automobilul –1900, gramofonul – 1905, cinematograful – 1908, sportul/fotbalul, circul – 1908; relaţii interumane rămase proverbiale, ilustrând un tip uman, considerat etalon, pentru această epocă, în Ducatul răsăritean al Monarhiei (*Homo Bucovinensis*): „[În 1909], am plecat cu părinţii la Rădăuţi, unde trăia unchiul meu, dr. Ipolit Tarnavschi, preot ajutor şi suplinitor la liceu. [...] Unchiul meu locuia pe Strada Frătăuţilor. Atât dânsul, cât şi mătuşa Aspazia, pe atunci o tânără doamnă brunetă, frumoasă, erau gazde foarte primitoare. La masă, bucate gustoase şi de multe feluri, cu băutură bine aleasă: coniac franţuzesc, bere Pilsen şi vin bun românesc, pe care unchiul ştia de unde să-l comande, căci nu degeaba era renumit ca unul dintre puţinii cunoscători de vinuri din Bucovina. Dar masa era originală şi prin persoanele care au luat loc în jurul ei. În afară de doctorul veterinar Isar, un bun prieten al casei, fiu de răzeş din regiunea rutenizată, şi de noi, cei veniţi din Cernăuţi, se mai găseau pastorul luteran Carol Decker, un silezian înalt, voinic, cu faţa rotundă şi puţin chel, om de viaţă, precum şi prelatul catolic Swoboda, un bărbat scund şi gras. Prietenia nesilită dintre aceşti preoţi a trei confesiuni diferite mi-a părut atunci curioasă, dar am aflat mai târziu, peste câţiva ani, că ea era întreţinută de credincioşii celor trei biserici care la Rădăuţi se împăcau mai bine între ele decât în altă parte" (p. 125, 126). Volumul este, la sfârşit, datat: Bucureşti, 8 august 1955.

În volumul II al *Amintirilor din Ţara Fagilor*, exceptând câteva episoade, naraţiunea avansează, cronologic, dar secvenţial, nu linear, „tonul de poveste" din perioada copilăriei lăsând locul unuia „sacadat", acoperind episoade mai scurte. În raport cu etapa „amintirilor din copilărie", în care „frazele curgeau lent, bogate, arborescente", acum naraţiunea memorialistului trece la alte ritmuri, acoperind episoade scurte, ce ilustrează „anii de studii şi de emancipare naţională", „alerţi, militanţi": „Reconstituirea din primul volum era a unui mod de viaţă, a unei

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

civilizaţii regionale, cu vechi tradiţii", acum aceasta devine „strict documentară şi mai ancorată în prezent, cu conştiinţa traversării unei perioade importante a istoriei naţionale"[29]. Iată, cuprinsul materialului memorialistic din acest volum: *O excursie prin munţii Bucovinei (1906)*, p. 7–22; *Excursia din 1907*, p. 23–25; *Strada Balş, nr. 5*, p. 26–40; *Excursia la Viena (1907)*, p. 41–57; *Semnalul de alarmă*, p. 58–62; *Universitatea*, p. 63–80; *Congresul studenţilor români de pretutindeni (1909)*, p. 81–88; *Cursurile de vară din Vălenii de Munte (1910)*, p. 89–97; *Chetele cernăuţene*, p. 98–102; *Obiceiuri ale studenţimii*, p. 103–105; *Marea închisoare din Stanislav*, p. 106–109; *Cu Manoli între Prut şi Nistru (1911)*, p. 110–114; *Marginea, Rădăuţi, Suceviţa*, p. 115–123; *Aurel Vlaicu la Cernăuţi, vara lui 1912*, p. 124–130; *Examenele mele universitare. Capacitatea*, p. 131–135; *Examenele pentru doctorat*, p. 136–140; *Primele luni de profesorat*, p. 141–145; *Societatea academică „Junimea"*, p. 146–153; *Legăturile „Junimii" cu celelalte societăţi studenţeşti*, p. 154–161; *Iaşi*, p. 162–163; *Botoşani*, p. 164–167; *Suceava*, p. 168–170; *Bucureşti (1915–196). Locuinţe şi proprietarii lor din primul refugiu*, p. 171–175; *Întâmplări din perioada primului refugiu*, p. 176–185; *Întâlniri cu oameni de seamă ai culturii şi politicii româneşti*, p. 186–194; *Războiul (1916–1919)*, p. 195–199; *Cernăuţi (1916–1917)*, p. 200–206; *Chişinău (1917–1919)*, p. 207–211; *Primul contact cu românii basarabeni*, p. 212–256. Şi acest volum este datat: Bucureşti, 8 octombrie 1964. În paginile volumului sunt evocaţi, între alţii, profesorii săi de la Universitatea Francisco-Josefină din Cernăuţi: Vasile Gheorghiu, Raimund Friedrich Kaindl, Eugen Kozak, Johannes Kromayer, Ion Nistor, Karl Alfons Penecke, Eusebie Popovici, Sextil Puşcariu, Ernest Rabener, Emilian Voiuţchi, Richard Wochle, Ritter von Zingerle, dar şi colegi de studii ori de generaţie: Teodor Balan, Alexandru Bocăneţ, Vasile Liţu, Petru Luţia, Vasile Marcu, Claudiu Percec, Viorica Ursuleac, Zaharia Voronca, Magda Würzer ş.a.

Volumul III al *Amintirilor din Ţara Fagilor* este precedat de un *Cuvânt-înainte*, semnat de Barbu Cioculescu, p. 5–8, dar şi de un *Scurt istoric al familiei Ţopa* (ramura Dimitrie Ţopa), p. 9–17, întocmit de inginerul Dimitrie Ţopa, fiul autorului, la Bucureşti, în decembrie 2013. Rostul scrierii, în contextul globalizării contemporane – potrivit lui Barbu Cioculescu –, ar fi acela „de sursă nu numai de informaţie, ci şi una de noi satisfacţii estetice": „Ca fenomen de unificare a etniilor, globalizarea îşi are primejdiile ei, cea mai apropiată fiind aceea de uniformizare, recte de pierdere a caracteristicilor naţionale ale multora dintre popoarele lumii, supuse unei politici de fracturare a trecutului de prezent, de rupere de trecutul caracterizator. [...] Ca răspuns, societatea românească de după comunism a resimţit puternic nevoia de a-şi recupera trecutul, bogata recoltă de scrieri memorialistice a ultimelor două decenii stând martoră acestei noi şi substanţiale preferinţe a publicului cititor. Între istorie şi literatură, descriptivism şi sinteză, memorialistica a devenit o sursă nu numai de informaţie, ci şi una de noi satisfacţii estetice" (p. 5).

[29] Ion-Bogdan Lefter, *op. cit.,* p. 22, 23.

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

„Prin mijlocirea culturii”, profesorul Ovid(iu) Ţopa îşi valorifică „lunga senectute”, aşternând pe hârtie „povestea vieţii sale de luptător pentru identitatea naţională”.

Şi acest volum se caracterizează prin preferinţa pentru „reconstituirea documentară”, fragmentată, a trecutului, aşa cum o dovedeşte, în principal, structura sa: *Bilanţul stăpânirii habsburgice în Bucovina*, p. 18–33; *Pacea şi dezarmarea*, p. 34–40; *Sbiera – Amintiri*, p. 41–101; *Câteva personalităţi ale românilor bucovineni ale începutului de veac XX*, p. 102–157 (Gheorghe Tofan, Mihai Teliman, George Popovici, Stănică (Constantin) Berariu, Fraţii Flondor, Ion Grămadă, G. Rotică, Dr. Nicu Blându, Isidor Ieşan, Lascăr Luţia); *Aleluia*, p. 158–174); *La Picker*, p. 175–222; *Hluhman (Ceremuşenii. Un ciudat consilier agricol şi o societate la fel de ciudată)*, p. 223–265; *Amintiri (material adunat din file răzleţe)*, p. 267–268; *Carul de foc al Sf. Ilie. Rarancea. Sfârşitul lui iulie 1896*, p. 269–272; *Petre Liciu la Cernăuţi*, p. 273–279; *Constanţa şi Dobrogea*, p. 280–285; *Bărbaţii de seamă ai Bucovinei. Conferinţă ţinută la Suceava, la 9 iulie 1967*, cu ocazia sărbătoririi a 40 de ani de la absolvirea Şcolii Normale din Văşcăuţi pe Ceremuş de către promoţia 1927, p. 286–298; *Sugestii despre evenimente*, articol întocmit înainte de începerea lucrărilor de construcţie la Hotelul Intercontinental, p. 299–301; *Bizantinologul Strzigowski la Suceviţa*, p. 302–304; *Matthias Friedwagner*, p. 305–307; *Cramerius – un prieten cehoslovac*, p. 308–309; *Doctor Teodor Tarnawschi*, p. 310–312.

Acest material compozit este urmat de opt scrisori, p. 313–333, între care două se referă la „paşii necesari pentru cinstirea lui Drăguţescu” în Bucovina, şapte anexe, cu facsimile şi extrase după/din diverse documente de familie, precum şi un album, cu reproduceri după ilustrate de epocă, editate la începutul secolului al XX-lea, şi după fotografii de familie (10 planşe nenumerotate). Şi acest volum este datat. Potrivit precizărilor de la sfârşitul unor materiale, episoadele rememorate au fost scrise în 1964, cu excepţia câtorva scrisori expediate ulterior (1965, 1968). Un singur episod este datat anterior (1958). Spre deosebire de celelalte volume, în care capitolele sunt urmate de un corp de note şi comentarii, *Amintiri din Ţara Fagilor*, vol. III, nu are note şi comentarii însoţitoare.

Unele dintre materialele cuprinse în acest din urmă tom se înscriu în cadrele memorialisticii propriu-zise, detaşându-se prin ştiinţa portretului, evocarea aproape solemnă şi capacitatea de a informa fără ostentaţie: „Om mărunt, cap de roman, ochi sclipitori de inteligenţi şi un temperament meridional, Isidor Ieşan se trăgea dintr-un neam de oameni deştepţi, din judeţul Sucevei. În timpul stăpânirii austriece nu l-am cunoscut personal, regimul perfid al Austriei transferându-l din Bucovina [...]. E vorba de Bosnia ocupată în 1878, la ordinul habsburgului de la Viena, de către Regimentul Nr. 91 al românilor din Bucovina. În această regiune atât de îndepărtată de provincia sa de baştină, a trebuit bietul Ieşan să facă slujba de funcţionar financiar. Dar omul nu numai că nu şi-a uitat originea, ci a şi activat acolo mai mult pe tărâmul naţional, nu ca atâţia deputaţi bucovineni, fie în Parlamentul vienez, fie în Dieta cernăuţeană. [...] Din neamul ieşenilor s-a ridicat şi

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

un profesor universitar, Alexandru, care, încă sub austrieci a luat un premiu cu ocazia unei lucrări despre Kant, în urma unui concurs organizat de către o societate de filosofie din Germania. Din familia Ieşan făcea parte şi inspectorul şcolar Mihai, funcţionar corect. Dintre toţi, cel mai de seamă a fost însă Isidor Ieşan, bărbat uitat, desconsiderat de către aceia care, în numele naţionalismului, au ştiut să-şi facă interesele. Nicio stradă nu i-a purtat numele, nici la Cernăuţi, când se mai puteaface încă asta, nici în Capitala ţării" (*Isidor Ieşan*, p. 147, 148, 150–151).

Plăcerea de a povesti, ştiinţa de a îmbina descrierea interioarelor cu povestirea savuroasă şi portretul expresiv le regăsin în secvenţa *La Picker*: „Cum intrai în această hală de vin, dădeai cu ochii de tejgheaua destul de mare şi plină de mâncărurile preferate ale evreimii cernăuţene: bucăţi întregi de ficat de gâscă, răcituri de peşte, peşte prăjit sau rasol, gâşte întregi tăiate şi alte bunătăţi după care îţi lăsa gura apă.

În dosul tejghelei stătea un bătrân în hainele sale de evreu ortodox, un caftan cam în felul rasei negre purtate de preoţii noştri şi o mică iarmurcă pe cap, cum se spunea tichiei pe care o purtau bătrânii evrei ortodocşi. Cu păr cărunt, o barbă albă destul de frumoasă, doi ochi căprui foarte vioi, mâini fine, Picker avea o înfăţişare simpatică, mai ales că ştia şi cum să se poarte cu clienţii, dar şi cu soţia sa, o evreică bătrână, scundă, destul de grasă; cu mutra ei de bună gospodină, parcă te îndemna să te aşezi la masă, ca să guşti ceva din bucatele gătite de ea, înainte de a bea sfertul de vin pe care ţi-l aducea bătrânul din beci. [...]

Şi societatea era aleasă, căci ea se alcătuia din câţiva membri ai clerului nostru superior, din profesori universitari, magistraţi şi câteva persoane aparţinând clasei noastre intelectuale. Dacă ar putea pereţii acestei camere să povestească tot ce au auzit de la musafirii care au cinstit-o cu prezenţa lor, mai ales în primii ani ai stăpânirii româneşti (1919–1925) şi ar pune pe hârtie cele spuse de ei, am avea poate cea mai completă descriere a istoriei Bucovinei româneşti, nu numai a acestor ani, n-am afla numai mentalitatea unei bune părţi a clasei intelectuale româneşti din Bucovina în ceea ce priveşte atitudinea ei faţă de schimbările [survenite] în urma războiului din 1914–1918, dar şi o bună parte a istoriei culturale şi sociale a Bucovinei austriece, căci discuţiile purtate de aleşii musafiri ai lui Picker nu se refereau numai la chestiuni actuale, dar şi la amintiri din vremuri apuse, care mergeau până la primele decenii ale veacului trecut.

Astfel de mărturii ale musafirilor, puse pe hârtie de cei patru pereţi ai camerei primitoare, ar fi de mai mare însemnătate pentru adevărul istoric al timpului, în jurul căruia se învârteau discuţiile, decât o istorie a vremii acesteia, scrisă de un istoric cu cele mai strălucite studii şi bazată pe sute de documente seci, sursa principală a istoricilor. Şi lucrul acesta nu-l spun eu, dar l-a afirmat un mare bărbat încă din prima jumătate a veacului trecut şi anume cunoscutul romancier englez Thackerey, care spunea într-un loc: «Documentele cele mai autentice ale istoriei sunt literatura şi mărturiile semenilor. Ficţiunea transmite mai mult adevăr în soluţii decât volumul care pretinde că e adevărat. Din cărţile de ficţiune şi din

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

mărturii scot adevărul timpului, în moravurile, mişcarea, îmbrăcămintea, plăcerea, râsul, ridicolul unei societăţi, trăiesc timpurile vechi»". Şi scriitorul englez, încadrat în strălucita şcoală de romancieri din Anglia, ne-a dezvăluit în paginile sale fine şi elocvente mai multe adevăruri politice şi sociale decât toţi politicienii şi moraliştii la un loc. [...]

Interesante erau şi diferitele progrese tehnice ale ultimului deceniu. Aici am aflat cum arătau primele cutii de chibrituri [...]. Tot aici am aflat despre prima lampă cu gaz, primul tren, în care ţăranii aruncau cu pietre, crezându-l mânat de necurat, despre introducerea luminii electrice la Cernăuţi, a tramvaiului, cam în anul 1896, despre primul gramofon, despre primul automobil din Bucovina, al preotului Constantinovici din Pojorâta şi câte şi mai câte de acestea.

Apoi, tot aici, se pomeneau iernile cele mai grele, când cădeau vrăbiile din sbor din cauza gerului siberian, sau despre inundaţiile Prutului, care se revărsa pe străzile oraşului de jos, despre holera din 1866, despre incendii, vizite de capete încoronate şi alte lucruri din trecutul oraşului şi al Bucovinei. [...]

Am pus aceste rânduri pe hârtie, pentru a arăta că şi în Cernăuţii primelor decenii ale veacului nostru mai trăia, cel puţin în înalta societate românească, acel spirit de iluminism al veacului al XVIII-lea, care ne-a dat piesa lui Lessing *Nathan cel înţelept*, modernizată atât de frumos de către Victor Ion Popa al nostru în piesa *Tache, Iacke şi Cadâr*"(p. 176–177, 218, 222).

Prin ale sale *Amintiri din Ţara Fagilor*, Ovid(iu) Ţopa nu este doar „un autor delectabil şi o mărturie nepreţuită despre Bucovina de altădată, cu vechile şi complicatele ei tradiţii şi forme de civilizaţie"[30], ci, mai mult decât atât, unul dintre fondatorii unei adevarate „pedagogii a memoriei" noastre culturale, a unui „ethos civic naţional" şi a unei „etici a neuitării", alături de Iraclie Porumbescu, Ciprian Porumbescu, I. G. Sbiera, Constantin Morariu, Teodor V. Ştefanelli, Leca Morariu, Iulian Vesper, Sextil Puşcariu, Filimon Rusu, Doina M. Teris (autori ai unor memorii, jurnale şi cronici publicate), Ilie Dugan-Opaiţ, Erast Tarangul, Maximilian Hacman (ale căror memorii se află încă în manuscris), de care noi, românii bucovineni, am fost înstrăinaţi timp de peste şapte decenii.

Ţopa, Tudor. Născut la 27 mai 1928 în Cernăuţi. Fiul profesorului Ovidiu Ţopa, doctor în istorie, şi al Angelei, născută Almăjanu, profesoară, directoare a Şcolii Normale din Cernăuţi. Învaţă la Cernăuţi, iar în refugiu la Liceul „Sfântul Sava", apoi la Liceul „Cantemir-Vodă" din Bucureşti. Studii universitare la Facultatea de Psihologie-Pedagogie a Uniersităţii Bucureşti, absolvite în 1954. Profesor la Liceul Pedagogic din Vaslui şi la Iaşi. Curator al primelor expoziţii retrospective de pictură, la Bucureşti: Theodor Pallady, Nicolae Tonitza, Ştefan Luchian, Dumitru Ghiaţă (1955–1956) şi bibliotecar la Biblioteca Centrală de Stat şi la Biblioteca Centrală Universitară „Nicolae Bălcescu" (fostele Aşezăminte

[30] Ion-Bogdan Lefter, *op. cit.*, vol. I, p. 35.

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

Culturale „Brătianu") în perioada 1957–1962, inspector la Direcţia Bibliotecilor din Ministerul Culturii, cercetător la Institutul de Pedagogie şi Psihologie.

Debut publicistic, în 1958, la „Gazeta literară", cu o cronică plastică. Debut literar, în 1968, cu schiţe, în paginile revistei „Luceafărul". Colaborări, ulterior, la „Arta", „România literară", „Secolul 20", „Vatra", „Viaţa românească" etc. Traducător din Stendhal, Hippolyte Taine, Henri Focillon, stilizează transpuneri din Boris Bednîi, Serghei Krutilin, Alexandr Ceaikoski. Realizator, o vreme, al emisiunii radiofonice „Săptămâna unui meloman".

În pofida originii sale bucovinene, ca modalitate literară, Tudor Ţopa se situează între reprezentanţii Şcolii de la Târgovişte, alături de Radu Petrescu, Mircea-Horia Simionescu şi Costache Olăreanu, dar şi în tradiţia inaugurată de Mircea Eliade, Mihail Sebastian şi Anton Holban.

Opera sa literară cuprinde două „romane-jurnal": *Încercarea scriitorului* (1975) şi *Punte* (1985), cea de a doua fiind răsplătită cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Studentul Teofil A., protagonistul din *Încercarea scriitoruluii*, autor şi personaj de roman, în acelaşi timp, este „un tânăr inteligent şi cultivat, cu o mare poftă de cultură şi dornic să se pătrundă de viaţă, să experimenteze limitele proprii în nesfârşite discuţii" cu prietenii. Soluţia narativă îi dă scriitorului o „mare libertate compoziţională", oferindu-i accesul la „soluţii moderne, stăpânite pe deplin". Astfel, „lucrarea" diaristului, prin detaşare de contingent, îl apropie de virtuţile ficţiunii, prin care jurnalul devine „un produs elaborat". În *Punte*, reapare acelaşi personaj, dar complexitatea construcţiei sporeşte, prin „suprapunerea mai multor partituri" şi prin „subtile note de subsol". Personajul-autor de aici este sedus de o aspiraţie nemărturisită spre „măreţie şi soliditate", fiind fascinat de Homer, Cervantes, Goethe şi având „ambiţia atingerii totalităţii". De „ţinută călinesciană", opera lui Tudor Ţopa îngăduie cititorului „să asiste nemijlocit la transformarea insului obişnuit în scriitor", apropiindu-se de „ultimul val al modernităţii". „Stilist fără cusur, asemenea lui Radu Petrescu – cum observă critica literară –, Ţopa dovedeşte aceeaşi virtuozitate în practicarea minuţioasă a autoscopiei prin examinarea lucidă a viselor, senzaţiilor fiziologice, spaimelor sau revoltelor, precum şi în înregistrarea rapidă şi pregnantă, cu ştiinţa detaliului revelator, a fizionomiilor şi evenimentelor din lumea exterioară" fiind preţuit, la adevărata sa valoare de către optzecişti.

Postum, cele două lucrări ale lui Tudor Ţopa apar într-o nouă ediţie, fiind îngrijite de Ruxandra Mihăilă: *Încercarea scriitorului*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2001; *Punte*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2002.

Lista traducerilor este mai lungă: Boris Bednîi, *Fetele*, Bucureşti, 1963 (în colaborare cu Simion Alterescu); Serghei Krutilin, *Amintiri din Lipiaghi*, Bucureşti, 1965 (în colaborare cu Maria Roth); Hippolyte Taine, *Pictura Renaşterii în Italia şi alte scrieri despre artă*, cu o prefaţă a traducătorului, Bucureşti, 1968; *Filosofia artei*, cu o introducere de Silvian Iosifescu şi postfaţa traducătorului, Bucureşti, 1973; Alexandr Ceaikovski, *Logodnica*, Bucureşti, 1969 (în colaborare

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)

cu R. Vasilescu-Albu); Stendhal, *Roma, Neapole, Florenţa*, cu o prefaţă a traducătorului, Bucureşti, 1970; Henri Focillon, *Anul o mie*, Bucureşti, 1971.

Tudor Ţopa se stinge din viaţă la 10 august 2008, în Bucureşti[31].

[31] Vezi şi: Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Iaşi–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004, p. 535; A[lexandra] C[iocârlie], *Ţopa, Tudor*, în Eugen Simion (redactor coordonator), *Dicţionarul general al literaturii române*, vol. VII (Ţ–Z), Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2009, p. 48–49; *https://ro.wikipedia.org/wiki/**Tudor**_Ţopa*; www.crispedia.ro/Tudor_Topa (accesat online: 28 februarie 2016).

BDD-A32821 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:29 UTC)